

Sehou Mehloling ea Lesotho

**SEHOU MEHLILING
EA LESOTHO**

Khatiso ea pele 2004

E hatisitsoe ke

MORIJA PRINTING WORKS
MORIJA – LESOTHO

Transformation Resource Centre

Transformation Resource Centre (TRC) ke mokhatlo o ikemetseng oa bolumeli. Ke mokhatlo o sebetsang ka leano la toka, khotso, litokelo tsa botho le puso ea sechaba ka sechaba. Ke mokhatlo o thehiloeng selemong sa 1979 ka morero oa ho etsa setsi sa bolumeli se ka anetsang litšebeliso ho batho ba sa li fumaneng, Lesotho le Afrika Boroa. Morero e ne e le ho fa batho ba joalo litsebo le mahlale ao ba ka a sebelisang ho ntlafatsa metse ea bona le sechaba ka kakaretso.

Ka lilemo tse ngata, TRC e sebetsane le taba ea tlhokeho ea botsitso Lesotho le linaheng tse ling tsa Afrika e Boroa, e neng e bakoa ke 'muso oa khethollo Afrika-Boroa. TRC e ne e kopanetse tšebetso ena le likereke le mekhatlo e neng e loantša boemo bona naheng ea Afrika-Boroa. TRC e nile ea sebelisa lingoloa le li-filimi tse pokellong ea eona ho hlahatsa maemo a neng a rena Afrika-Boroa ho lefatše ka bophara.

Ha Afrika Boroa e ba le likhetho tse kenyeletsang bohle ka 1994, 'me le Lesotho le kena pusong ea sechaba ka sechaba, ka morao ho lilemo tse fetang 26 tsa pusa-notši le puso ea sesole, TRC e ile ea fetola leano 'me ea shebana haholo le ho matlafatsa puso ea sechaba ka sechaba Lesotho. Mosebetsi oa TRC o ile oa ba bohlokoa haholo, hobane Lesotho le ile la ba le mathata a ho hloka botsitso lilemong tseo ha metheo ea puso ea sechaba ka sechaba e-s' o tsitse.

Leano la TRC ke ho sebeletsa toka, khotso le ntlafatso e kopanetsoeng ke bohle, ho fa sechaba tšehetso le litsebo. Leano lena le reretsoe ho fetola sechaba sa Basotho ho ba sechaba se nang le toka le puso e bulehileng. TRC e sebetsa le mekhatlo e meng e ikemetseng ho kenyeletsa le lihlopha tse etsang mesebetsi ea ntlafatso metseng, likereke le 'muso. TRC e bile e sebetsa le mekhatlo ea linaha tse ling tsa SADC le tsa machaba ka sepheo sa ho anetsa litokelo tsa botho, puso ea sechaba ka sechaba, ntšetsopele ea mocha-o-chele le tse ling tse ngata.

TRC e nkile nako e ntse e behile morero oa metsi a lihlabane leihlo, ebile e ntse e sebetsa le mokhatlo oa Highlands Church Action

Group (HCAG), o nang le manane a tšebetso metsing a lihlaba. Ho ile ha hlaka hore (HCAG) e sitoa ho fihlela sechaba sohle se amiloeng ke morero, 'me TRC ea qala lenaneo la eona le sebetsanang le metsi a lihlaba. Sepheo sa lenaneo leo ke hore batho ba anngoeng ke morero oa metsi a lihlaba ba tsebe litokelo tsa bona malebana le morero, 'me ba thusoe ho ikemela ho tseka litokelo tseo. Lenane lena le bile le behile leihlo tsela ea tšebetso ea Lesotho Highlands Development Authority (LHDA), ho netefatsa hore tšebetso e tsoela pele ho ea ka selekane sa morero oa metsi a lihlaba sa 1986 le litumellano tse ling. TRC e lebeletse haholo litaba tsa matšeliso ho batho ba anngoeng ke morero, phalliso ea bona le ntšetso-pele ea libaka tsohle tseo morero o sebetsang ho tsona.

TRC e ile ea atleha ho tlisa liphetohe maanong a LHDA litabeng tsa batho ba anngoeng ke morero le ho ntlafatsa sekhahla le sehlahlo seo litaba tsa bona li sebetsoang ka sona. Leha ese bohle ba utloisisang karolo ea mekhatlo e ikemetseng, le ho e amohela, tšebetsong ea litaba tsa metsi a lihlaba, mekhatlo ena e thusitse ho kopanya batho ba metse ena hore ba qetelle ba ipopile ka lihlopha tse ka ikemelang lipuisanong le LHDA.

Mekhatlo e ikemetseng e bile e thusitse hore sechaba se elelloe mathata a batho ba anngoeng ke morero, le hore LHDA e se iphapanyetse mathata ao. Mekhatlo e ikemetseng e bile ea elellisoa batho maamong a holimo pusong, joaleka litho tsa paramente ka mathata a batho bana le ho buisana le mekhatlo e meng ea machaba e sebetsanang le litaba tsa batho ba amiloeng ke morero e meholo ea ntlafatso.

Ho kenya letsoho ha mekhatlo e ikemetseng litabeng tsa metsi a lihlaba ho thusitse hobane boemo ba eona bo e lumella hore e ka buisana le Banka ea Lefatše nakong eo lipuisano le LHDA li khitlang lejoe.

Lesotho Highlands Development Authority

Lesotho Highlands Development Authority (LHDA) e ile ea thehloa ho phethisa le ho tsamaisa selekane sa metsi a lihlaba pakeng tsa 'muso oa Lesotho le oa Afrika-Boroa. Lipheo tsa morero oa metsi a lihlaba, tse hlahang ka har'a selekane, li kenyeletsa pokello ea metsi a noka ea Senqu, le ho a fetisetsa Afrika-Boroa.

Ka ho ea ka selekane sa metsi a lihlaba, metsi a bokeletsoeng a bile a tla sebelisoa ho fehla motlakase bakeng sa naha ea Lesotho. Lesotho le Afrika-Boroa li tla sebelisa metsi a morero bakeng sa noesetso, ho holisa boeti le manane a litlhapi. Naha ea Lesotho e lefshoa chelete ke naha ea Afrika-Boroa bakeng sa metsi a fetiseli-tsoeng naheng ea Afrika-Boroa. Morero oa Metsi a Lihlaba o bakile hore lithaba tsa maloti li fetoloe matamo bakeng sa pokello ea metsi, 'me batho ba neng ba lula libakeng tsena ba lahlehetsoe ke masimo ha ba bang ba tlositsoe moo ba neng ba phela teng.

Selekane sa metsi a lihlaba, pakeng tsa naha ea Lesotho le ea Afrika-Boroa se tekennoe ka 1986. Selekane se fa LHDA boikarabelo ba ho tsamaisa khaho ea matamo. LHDA e bile e filoe boikarabelo ba ho shebana le mathata a sechaba se amiloeng ke morero, le ho se fa matšeliso, ho fallisa batho le ho bona hore ntlafatso e ea etsoa libakeng tsohle moo morero o fihlang teng.

Sepheo sa LHDA ke ho fa bao e ba sebeletsang litšebeliso tsa boemo bo phahameng le ho tsamaisa tšebetso ea morero oa metsi a lihlaba ka sehlahlo le ka nako, ho ea ka selekane sa metsi a lihlaba sa 1986 le litumellano tse ling, e le hore sechaba le moruo oa Lesotho li fumane molemo. Molao-taelo oa LHDA oa 1986 o bontša hore LHDA e lokela ho bona hore boemo ba bophelo ba batho ba anngoeng ke morero ha bo e tlaase ho moo bo neng bo le teng pele ho morero.

E le ho phethahatsa boitlamo ba eona ba ho hlokomela ba anngoeng ke morero, LHDA e ile ea kena litumellanong le Lekhotla la Mekhatlo e Ikemetseng (LCN). Tumellano ena e ile ea kenyeletsa mekhatlo e ikemetseng e tšeletseng e sebetsang le batho ba anngoeng ke morero. Mekhatlo e ile ea kena tumellanong le LHDA ho etsa

mesebetsi ea ntlafatso e kenyeletsang temo, likalimo tse 'nyane le ntlafatso ea sechaba. LHDA e bile ea sebetsa le mekhatlo e meng eo e neng e sa kena tumellanong le eona ho phethahatsa morero oa ntlafatso ea tikoloho (Environmental Action Plan). Hape LHDA e sebelitse le makala a 'muso le a khoebo ho tiisa hore sechaba se khola molemo morerong oa metsi a lihlaba.

Morero oa metsi a lihlaba o thusitse ntlafatsong ea litsela tse kopanyang libaka tse ka maloting le tsa ka mabalane. Morero o bile o file Basotho ba bang mosebetsi, haholo nakong ea khaho ea matamo. Libaka tse ha Katse le Mohale le tsona li fumane ntšetsopele le ho khahla bahahlauli ka lebaka la morero.

Ho bonahetse hape hore chelete ea thekiso ea metsi ho Afrika-Boroa e katile sekheo se neng se siiloe ke lichelete tsa banna ba Basotho ba neng ba sebetsa merafong. Le karolo ea Lesotho ea pokello ea malibohong (SACU) e ile ea nyolloa ke chelete ea theko ea mechini e neng e kena ka hare ho naha nakong ea khaho ea letamo, 'me moruo oa Lesotho oa nyoloha. Le ha ho le joalo, ho bile le mathata libakeng tse anngoeng ke morero, haholo phallisong ea batho. Batho ba falliselitsoeng mabalane ba fumana hore bophelo ba bona bo fetohile ka tsela eo ba neng ba sa e lebella, 'me le ba set-seng lithabeng boholo ba bona bo lahlehetsoe ke masimo, lekhulo, litlama le lithare tseo ba neng ba iphelisa ka tsona.

Buka ena:

Buka ena ke pokello ea lipuisano le batho ba metseng e anngoeng ke morero. Lipuisano li entsoe pakeng tsa lilemo tsa 2000 le 2001, 'me ho buisanoe le batho ba fallisitsoeng ho ea metseng e haufinyane, ba falliselitsoeng sebakeng se secha empa e le ka loting, ba falliselitsoeng mabalane, ba ntseng ba lebeletse phalliso le batho ba metseng e amohetseng bafalli. Lipuisano tsena li bontša hore palo ea batho ba anngoeng ke morero e holimo, hape batho bana ba na le mathata a batlang a tšoana.

Sepheo sa lipuisano tsena ke ho fumana ho batho ba anngoeng ke morero, hore na bophelo ba bona bo fetohile joang. Litaba boholo li ne li le holim'a phetoho ea maphelo le mekhoa ea boipheliso ho batho ba fallisitsoeng. Sepheo ke hore buka ena e bontše liphetoho tse bakiloeng ke morero oa metsi a lihlabane e le ho khothaletsa

lipuisano tse ka 'nang tsa isa phetolong ea maano a tšebetso mererong e meholo ea ntlafatso.

Batho bao ho buisanoeng le bona ba buile ka litaba tsa phalliso, matšelisole le ntšetsopele. Ba bile ba bontšitse mathata a bakoang ke ho fetohela litumellano hoa LHDA, 'moho le bothata ba ho se-betsana le basebetsi ba LHDA bao hangata ba se nang likarabelo ho lipotso tsa sechaba. Ba buile le ka mathata a ho romelloa liofising tse fapaneng ha motho a kopa thuso ofising ea LHDA.

Mathata a phalliso a kenyeletsa mekhoha e fetohileng ea ho iphe-lisa, haholo tlhokeho ea chelete. Tlhokeho ea mesebetsi le bofutsana le tsona li mpefalitse maemo, haholo bakeng sa bafalli ba phelang mabalane. Empa, le batho ba falletseng maloting ba ntse ba fumane mathata ka ha ba lahlehetsoe ke masimo le lekhulo, 'me e le ba fokolang ba fumaneng masimo moo ba falletseng teng. Ho bonahala ha boholo ba mesebetsi ea LHDA e fumanoe ke batho hlahang liba-keng tse ka thoko ho morero.

Bongata ba batho bao ho buisanoeng le bona ba lla ka hore ma-tšelisole a bona a fokolitsoe. Ba bile ba lla ka hore matšelisole a masimo ha a ipapisa le boholo ba masimo a bona ka ha masimo ao a hlahlo-biloe ba le sieo. Ho bonahala ha LHDA hangata e lieha ho lefa chelete ea matšelisole 'me batho ba bangata ba kena melatong.

LHDA e filoe matla a ho tšelisole bohle ba anngoeng ke morero. Matšelisole a bile a kenyelelitsoe selekaneng sa morero oa metsi a li-hlaba. Matšelisole a kenyeletsa koetliso le tataiso bakeng sa batho ba libaka tse anngoeng ke morero. Selekane sa morero oa metsi a li-hlaba se bontša hore LHDA e tšoanela ho bona hore litho tsa metse e anngoeng ke morero li ba le maemo a bophelo a seng ka tlase ho ao ba neng ba ena le ona pele ho morero.

Empa ba fallisitsoeng le ba amohetseng bafalli ha ba bone ntšetso-pele ena. Le ha ba bang ba fumane koetliso, ha se bohle ba e sebelisang ka lebaka la tlhokeho ea chelete le li sebelisoa. Ho bile le merero e fokolang ea ntlafatso e qaliloeng ke LHDA. Litšepiso tsa melemo e kang khaho ea likolo bakeng sa bana ba bafalli, moo ho falliselitsoeng malapa a leshome le ho feta, ha lia phethahala.

Le ha LHDA e hapile likhau bakeng sa khaho ea matamo, empa

mananeo bakeng sa batho ba anngoeng ke morero ona a tsamaea butle 'me a mang ha a phethisoa. Ho phetheloa ha matamo a Katse le Mohale ho entse hore LHDA e se hlote e natsa lillo tsa ba anngoeng ke morero.

Lipuisano tse bukeng ena li tsamaisitsoe ke Mohlolo Rabahlakoana Lehasa, Mabusetsa Jacob Lenka le 'Makomisi Maketela lebitsong la Transformation Resource Centre. TRC e leboha batho bohle ba ileng ba buisana le rona ka litaba tsa bona. Re ba lakaletsa katleho le bolulo bo monate metseng ea bona e fapakaneng. Lipuisano tse na li hlophisitsoe bocha, empa moelelo oa litaba e ntse e le o tsoang ho ba neng ba qoqa litaba tsa bona.

'Makuena Mohlomi

'Mè 'Makuena Mohlomi o lilemo li mashome a mararo a metso e mehlano. O falliselitsoe ke morero ha Matala, Maseru a tloha Molikaliko, ha Tsapane 'me o se a na le lilemo tse 'ne a lula ha Matala. O bonahala a tseba tse ngata ka morero, haholo hobane e bile e mong oa batho ba hiroang ke morero ho khothaletsa batho ho lumela ho falla. Ke e mong oa batho ba fokolang bao ho buisanoeng le bona ea batlileng ho tseba hore na puisano ena e tla mo tsoela molemo joang. O bile a batla ho tseba hore na lipuisano tsena li tla hlaha ho seea-le-moea kapa liphatlalatsong.

“Re ne re tšelisoa hore re kene ka har’a matlo ana re na le thepa, joaloka litofo le liporaema. Re iketse batho ba toropong”....

Hoba 'mè Makuena a hlalositsoe hore sepheo sa puisano ena ke ho fumana litaba tsa bophelo ba sechaba se anngoeng ke morero oa ntlafatso e le hore litaba tse joalo li sebelisetsoe ho khothaletsa boramatsete le libanka tse phallelang merero e joalo ka lichelete ho fetola le ho matlafatsa maano a tsona, o ile a bonahala a kho-tsfofetse. Puisano e qalile ka potso ea hore na esale ba fallela ha Matala ke lintho life tse monate le tse bohloko tse etsahetseng ho bona. Makuena o ile a araba ka hore; taba ea pele ke hore, re ile ra

kena ka har'a matlo ana rea rata, 'me ha re ea ka ra bona liphoso. Re eelletsoe liphoso ka mor'a nako. Mohlala ke hore, ha pula ena ke hona re ileng ra eelloa hore matlo a nela, 'me le hore marulelo ha a koaleha hantle. Ho bile le sefelo se ileng sa batla se fefola matlo ana. Re bile ra bitsa batho ba morero hore ba tlo koala marulelo hantle, empa ha ba e-s'o etse joalo.

Haele chelete ea kutloiso bohloko eona ba re file ntle le mathata. Chelete ena e baletsoe lilemo tse tharo. Selemong sa pele re fumane likete tse tšeletseng, ke se ke batla ke lebalala metso ea tsona. Selemong sa bobeli ra fumana likete tse 'ne, 'me selemong sa ho qetela ea ba likete tse peli. Kakaretso ea chelete ena e bile likete tse leshome le metso e 'meli. Chelete ena re ne re e fuoa hobane re ne re le batho ba phelang ka ho pheha kantle ka lisu, re ja meroho ea naha, joale re ne re tšelisoa hore re tle re kene ka har'a matlo ana re na le thepa, joaleka litofo le liporaema. Re iketse batho ba toropong. Empa, selemong sa pele, le ha re ntse re besitse li-hithara, re ne re sa utloe mofuthu, re se re ntse re tloaela hona joale. Batho bao ke ba utloelang ke ba baholo ba tsofetseng hobane ha ba tloaele boemo bona.

Re filoe litofo. Motho o ne a ikhethela mofuta oo a o batlang, pakeng tsa setofo sa motlakase, khase kapa mashala. Joale, litofo tseo kaofela morero o fane ka tsona li le joalo, ho latela khetho ea motho ka mong. Ebile, tsa khase li se li ntse li sebetsa hantle. Bohle ba nang le tsona ba bontšitsoe hore na li sebetsa joang, ba etsetsoa maifo a kantle hore ba koalle meqomo ea khase. Batho ba morero ba etselitse batho ba khethileng litofo tsa khase mosebetsi o phethehileng. Ha ke tsebe tabeng ea batho ba khethileng litofo tsa motlakase, hobane ho utloahala bothata e le ba L. E. C. Joale, litofo tsa motlakase li ntse li lutse feela. Litofo tsa patsi le mashala li teng ebile li hoketsoe, empa le ha ho le joalo, boipotso ke hore na joale batho ba reka patsi le mashala ka eng, hobane batho ha ba na letho. Chelete ea kutloiso bohloko e felile, joale ke serame feela.

Re ntse re leka hore re bue le morero, hore joaloka ha re ne re tšepisitsoe le ho latela leano la 1997 la hore batho ba tlang Maseru e tla ba mekhelo tabeng ea matšelisano a lihloholoeng, e leng lona lebaka

le re tlisitseng mona, chelete e joalo e mpe e tle. Lebaka le re tlisitseng mona ke hobane re tsebile hore re tlo phela bophelo ba toropong moo ntho e 'ngoe le e 'ngoe e leng chelete, 'me re tla fuoa chelete ea lihloliloeng ka ho ea ka malapa. Joale, re utloa re maketse ha ho buoa ka hore chelete ea lihloliloeng, e tllilo sebelisoa ho etsa ntlafatso, eo re sa tsebeng letho ka eona. 'Mè, re ka be re sa ka ra tla mona hoja re tsebile hore chelete ea lihloliloeng e tla ba pharela, ho qetelloe ho thoe e tla etsa ntlafatso eo re sa tsebeng hore e etsetsoa mang. 'Mè, ho mpe ho hlake ho uena hore re tllile Maseru mona ka lebaka la chelete ea lihloliloeng.

Lihloliloeng, li ne li arotsoe ka mahlofo a tsona, e le bo-meroho ea sesotho, patsi, litlama tse etsang meriana, le tse ling tse ngata. Hae koana bana ha ba ne ba tsoa sekolong, ba ne ba re tlela le moroho, ho se na mohla re jang papa mphothe kapa ka letsoai, ntle le ha re tennoe ke meroho eo. Empa, mona Maseru ke bona eka boholo ba batho ba phelang mona, leha 'na ke sa ikenyeletse hobane ke ntse ke tšoarisitse matsoho ba qopetsa papa ka letsoai. Bolokolohi ba ne boo re neng re na le bona ka koana, ba ho ea naheng re ilo kha meroho, bo setse hona koana. Meroho eo e ilo koaheloa ke metsi empa batho bona ba ntse ba phela tlokotsing.

Ha a botsoa ka matšelisano a kotulo, 'Makuena o hlalositse a ntse a e ba teng selemo le selemo, le ha a bontšitse hore hangata chelete e fihla batho ba se ba kene melatong e mengata ea ho kalima lichelete. O ile a bua hape ka hore na khiri LHDA e tsamaea joang. Chelete ea matšelisano eona re ntse re e fuoa selemo le selemo, leha e ile ea lobeha selemong sena ea tla ka mora nako. Ho itsoe ke hobane 'muso o ile oa lieha ho kenya tsoala cheleteng eo ea LHDA. Chelete eona e ntse e tla ka ho latela hore na motho o ne a na le tšimo e kae, feela ho teng ke hore, ho tla sala ho hlakile hore chelete eo ha e khotsofatse motho e mong le e mong. E fihla ho se ho le ho putsoa, joale boholo ba eona bo fella melatong.

Mohlala, joaloka ha ke ne ke u bolella hore ke ea fihla hona joale re tsoa isa ngoetsi eso e kholo ngakeng. Ke 'na ea patetseng ngaka le koloi e neng e nkile mokuli. 'Mè, u utloisise hore ha se hobane e le ngoetsi eso, empa motho e mong le e mong motseng ona, ha a na

le mathata o tla ho 'na. Kea bona ke hobane ke sebetsa le bona batho bana ba Highlands. 'Mè, ke 'na mojari oa batho bana ba mona tabeng ea lichelete. Hore na ke bosiu, kea bitsoa hore ke tlo thusa. 'Mè, hona joale hoja ra se kopanye matsoho motseng mona le ba bang, 'mè eo e ka be e le setopo. Ke 'nete ba teng ba bang ba sebetsang. Kea kholoa ha ke etsa mohlala, ho na le bo-'mè ba bararo ba sebetsang lifemeng, ho na le bo-'mè ba babeli ba sebetsang likonterakeng tsena tsa LHDA, ke e mong oa bona. Hape ho na le bontate ba bararo ba sebetsang likonterakeng tsa LHDA tse Mohale letamong, joale oa utloa ke palo e kae; e fokola haholo.

Tabeng ea khiro LHDA, ke tla etsa mohlala ka rona ba hiretsoeng ho ba bahokahanyi pakeng tsa sechaba le LHDA. Ho ne ho na le lintho tse tharo tse batloang. Ea pele ke hore motho e be oa sebaka se anngoeng ke morero hobane ba ne ba kholisehile hore bona ba ka se kholise sechaba hore se falle ka tšepiso ea matseliso. Ebile, hoja ba ile ba etsa mosebetsi ona e le bona, batho bana ba ka be ba le sieo mona. Ntlha ea bobeli eo ba neng ba e batla, ke hore motho a be le lengolo la Form E, joaloka 'na, hore a il'o fereha batho bana ba Molimo bao hona joale re ba ferehetseng litaba tsa leshano. Hona joale ba morero ba ntšokela ka hore ke ne ke bua lintho tseo ke neng ke sa lokela ho li bua. Empa, lintho tsena ke ne ke sa li nke moeeng, ke ne ke li bala lipampiring. Joale ha li phethahale 'me sechaba se re, 're u latetse, re ile ra ekoa ka leleme la hau joale re sotlehile hona joale.' Ke taba ena e reng ha ho hlaha eng kapa eng ebe ba bitsa 'na, 'me ke tlameha hore ke mamelle.

“Ha ho morena eo re ikarabellang ho eena; ke hore re mesollane....”

Tabeng ea bolulo ba bona sebakeng sena se secha le likamano tsa bona le sechaba sa Makhoakhoa, 'Makuena o bontšitse hore ho na le mathata a maholo. 'Mè, eno taba e thata. Ka bokhutšoanyane, ha ho morena eo re ikarabellang ho eena; ke hore re mesollane. Ke bolela tjena hobane batho bana ba ka holim'a 'mila ho ea koana ba ikarabella ho morena oa ha Matala, ha baahisane ka mona e le Makhoakhoa ba na le morena oa bona, e le hore ke rona feela lipa-

keng mona ba se nang morena. Batho ba ka Makhoakhoeng ba re ha ba re tsebe, joale re sitoa ho oela tlas'a bona. 'Mè, le ho tla ha rona mona ho ea ba hlaba hobane e ka re lutse moo ho neng ho ntse ho na le likhang tseo rona re sa li tsebing. Joale, oa utloa ha re fihla lipelo li se li ntse li le bohloko, ha re na ho fumana kamohelo ho hang. Morena oa rona ke Molimo feela.

Ha re na le mathata re mathela sepoleseng, feela le sona ha se fihla mona se botsa hore na morena ke mang. Haufinyane ho ile hoa qhaqhoa tlung ena e ka pele mona, batho ba nka ntho eohle ka liotoropong le libetheng; ntho eohle. Re ile ra ea sepoleseng sa Lithoteng, ha re fihla ba botsa hore na morena ke mang hore ba ngole tlaleho ea bona, ea e-ba bothata. Ra ba bolella hore ha re na morena, ache, ra bona e oko-okoloa tje taba ea rona, 'me ra nahana hore mohlomong ba ile ba bona e ka e tla ba kenya likhathatsong. Ha ke tsebe hobane ho ne ho na le motho eo monga thepa a neng a belaela ka eena, empa e qeteletse e felletse tje.

'Mè, oa tseba ho tloha ha re ntse re tla mona, re ne re tla le morena oa ha Matala. Litša tsena tsa Lesotho Housing re ne re li bontšoa ke eena le ntate e mong oa lekhotla la ntlafatso. Re tlike mona re ntse re chakela litša ho fihlela re tlike lula mona, re tseba e le litšeng tsa 'masepala ho thoe ke Matala Project. Empa, ha re fihla mona, re makala ho qeta ha re utloa ho thoe re tlo ikarabella ka Makhoakhoeng. Joale morena oa Makhoakhoa oa itatola o re ha ho moo a kopanang teng le rona. Joale, batho ba LHDA ba lekile ka mekhoha eohle, empa Makhoakhoa a bontša lethathamo la lintho tseo LHDA e lokelang ho li phetha hore ba tle ba re amohele. Ha LHDA e ka phethisa lintho tseo ba tla re amohela, 'me ho na le lintho tse tharo tseo ba neng ba re ke tsa bohlokoa ho bona, tseo ha li ka phethisoa re ka amohelehang. Tsona ke metsi, motlakase le tsela. Metsi le tsela li teng, empa motlakase ha o eo joaloka ho rona mona, empa holim'a ho le joalo, ho se ho qhomme lintho tse ling hape tseo ba reng ha li sa phethisoe ha ho na moo ba tla kopana le rōna.

Empa litaba tsena re li utloa ha re fihla mona, hona joale ha re qoqa le batho ba Makhoakhoeng ke hona re utloang hore litša tsena li manyofonyofo, batho ba LHDA ha ba ka ba re bolella letho. Re

makala ha re fihla mona. Batho ba Makhoakhoeng ba re ba boletse batho ba LHDA hore ba se ke ba aha mona ho santsane ho chekoa metheo ea matlo, empa batho ba LHDA ba ile ba sebelisa liphaka ho tsoela pele. Joale ke rona ba sotlehang ka lebaka la bona; ho cha rona mona bona ba malapeng a bona. Empa, ntle le litaba tsa litša le litaba tsa bona le LHDA, ha ke batle ho bua leshano ka likamano tsa rona le bona hobane ke ne ke ntse ke le ka thabeng, empa ke fihlile mona ke bone re ntse re sebelisana hantle. Mohlala ke hore, ha ho na le lefu ka mona, ba ntse ba tla le rona re ntse re ea ka mono ka ho bona ha ho na le lefu. Haufinyane mona, ho ne ho hlokahetse morena oa ka mono ntate Thakabanna, 'me re ile ra ea. Ha re bone moo batho bana ba nang le nxa le rona teng. Ho bonahala hore taba e pakeng tsa bona le LHDA joale ba betsana ka rona.

Ha a botsoa ka litšebo tsa hore letona la Litaba tsa Kantle ho Naha, Mohlomphehi Monghali Tom Thabane o kene lipakeng tsa bona le Makhoakhoa e bile ke eena ea khotlaetsang batho ba Makhoakhoeng hore ba batle lintho tse ngata ho LHDA, 'Makuena o ile a re; e 'mè, ho ile ha ba le kopano ka mono ka Makhoakhoeng ha re tla bona taba ena. E ne e bile e le mohla LHDA e neng e rerile ho ea re hlahisa ho morena oa Makhoakhoeng. Ke moo letona ntate Thabane a ileng a bontša hore ho hang re se ke ra amoheloa hobane re tlosoa koana re ntse re hulanngoa, re ntse re tlosoa mona. Morena Thakabanna eena o ne a bile a bontša hore ha hona lebaka la hore ebe re ntse re tontontšoa hobane ha re ea tla ka ho rata hoa rona mona, 'me a re re amoheloe. Empa, letona le ile la ba la rohaka moemeli oa LHDA, la re ke serathana, ka pele ho rona. Letona le ile la bontša hore re ke ke ra amoheloa motseng, ra utloa e le litaba tse re soabisang, tse re makatsang, 'me ra ithuta hore o fela a sa re batle mona. Joale, tabeng ea phalliso ena eo ho thoeng re isoa mapolasing re sa tsebe hore na ha mapolasi a le South Africa koana re ka isoa mono joang, teng ha re tsebe.

Hona joale, bekeng tse sa tsoa feta, ho bile le 'mè ea fihlang mona. Ba hllile ba teng bo-'mè ba tlang motseng mona, hoo re entseng qeto re le beng ba motse hore ha re sa tla ba lumella ho kena

motseng mona. Ba re ba romiloe ke ntate Monyane Moleleki e le letona la metsi a lihlabane le tikoloho, hore ka lebaka la bolulo ba rona bo bobele mona, re mpe re fallisoe. Joale, morao tjena, ausi eno ha a fihla o re re tla tlameha ho khetha linthong tse tharo. Ho ea koana Afrika Boroa, ho fallela hona ka hare ho naha, kapa ho sala mona. Litaba tsa ba batlang ho sala mona, li bile li kenyelelitse lentsoe le reng ba tla sala ba koenyeletsa mathe le mali, joale re ipotsa hore na mali le mathe tseo re seng re ntse re li koenya ha lia lekana. Re bile re ipotsa hore na ebe bophelo bona boo re bo phelang ke ona mathe le mali, kapa ke hona re tla li koenya, ha re tsebe.

Mathata a ha Matata ha se feela a ho hloka morena, ho bonahala sechaba se falletseng mona se bile se se na sebaka sa mabitla. 'Makuena o ile a kena tabeng ena le kantle ho potso kapa qholotso ho bontšang hore ke taba ea bohlokoa haholo ho eena. O bile a bontša hore, le ha ho na le mathatanyana pakeng tsa bafalli le Makhoakhoa, empa bana ba bona ba kena sekolo le ho bapala 'moho. 'Mè, ho e leng taba ke hona, ha re tloha ka mane, re ile ra tseba le lipampiring ho ngotsoe, le litšeng tseo re neng re li bontšoa ho ne ho na le setša sa bafu, e leng e 'ngoe ea lintho tse ka sehlo-hong tse entseng hore re tlohe ka mane ka habo rona. Joale, ha re fihla mona re makala ha re se ntse re solla ha re hlahetsoe ke mafu, 'me ra botsa hore na setša sane seo re neng re se bontšoa se kae. Ra bolelloa hore 'masepala o sitoa ho etsa litša tse ngata tsa bafu, 'me re tla tlameha ho sebelisa setša sa Lepereng kapa Lithoteng ho pata bafu ba rona.

Re ile ra bolela hore litša tseo li hole 'me ha re na matla a ho hira likoloi tse isang bafu linqalong kaha rona re tloaetse hore bafu ba nkoa ke bo-ntate ka matla a bona. Re ne re kopile hore le ha re ka fuoa setsiketsinyana ka mona ka morung re tla hatanya bafu ba rona holimo. Leha ho le joalo, re ile ra bona LHDA e sa ikhathatse 'me ra rera hore re tšose LHDA ha e le moo e sa re fe mabitla, ka hore ba re fallise ba re khutlisetse moo re tsoang teng. Re ne re nahana hore ka ho etsa joalo ba tla tšoha ba re lokisetse re fumane setša sa mabitla, empa ke bona eka bana ba ntseng ba re rea tlosoa mona ba nkile cover ka litaba tseo.

Taba ea 'mè enoa ea patiloeng ka har'a motse ka mona, e thata. 'Mè eno le hona joale ho ntse ho thoe a tsetolloe, ho mpa ho hana rona hobane ha re tsebe hore re mo ise kae. Ha re na bothata ba ho mo tsetolla empa taba ke hore na o ea kae hobane Lithoteng le Lepereng teng a ke ke a ea, ho seng joalo re itse haeba re e-shoa re tla shoa kaofela motseng mona. Ebile, kaha ba ntse ba re hlhahafatsa, setopo se tla hlaha hona joale, re il'o se beha pel'a seno. Batho bana ba mona ba sotlehile 'me ba ke ke ba hira koloi e isang setopo Lepereng. Rona re ke ke ra ea libakeng tse peli tseno, ha re ea itlisa mona. E ke ke ea re ha re fihla mona ka pelo tse bohloko eaba joale re tllilo sotloa ke ho hloka mabitla. Ha ke utloisise hore na batho bana ba LHDA ha ba fumanetse batho ba ileng metseng e kang ha Makotoko, Nazareth le Likalaneng litša tsa mabitla rona ba sitoa ke eng ho re fumanela, haese ba rata ho re sotla feela.

Batho ba Nazareth le libaka tseo tse ling, bona ba bile ba theohile le litopo tsa batho ba bona, rona bomalimabe ke hore ho itsoe re siee litopo tsa batho ba rona le baamani. Ho itsoe mona toropong ha ho tlisoa litopo re tla pata feela batho ba phelang litšeng tsena. 'Mè, mona toropong ekare re tlile lihelong hobane lihelong ke moo batho ba utloang bohloko. Ha re phela hantle ho monate, empa ha motho a qala a re "ichu!" rea sulafalloa hobane re se re ipotsa ho re na ha a ka hloka hla re tla mo boloka ho kae. Joale, e itse ha re bona hore taba ea mabitla le chelete ea lihloliloeng ke pharela eaba re kopa LHDA e ke e tlohele ho bapala ka rona, e re fe chelete ea lihloliloeng e le hore batho ba tle ba 'ne ba phele ha ba emetse matšelisano a kotulo. 'Mè, chelete ea lihloliloeng le mabitla ke tsona tse re tlišitseng mona, 'me rea li batla hore na ho ea bata kapa ho ea chesa.

Bana ba rona, ba kena sekolo Masianokeng Primary le High School, ba fokolang ba kena toropong koana. Ha ho na litlaleho tsa letho tse mpe, ntle le tseo re li tloaetseng tsa ho loana ha bana. Ha ba ba sotle hobane le hae mona ba bapala 'moho le bana ba Makhoakhoeng. Ba 'ne ba loane joaloka bana, empa ha hona letho le ba sotlang. Likereke li hole, empa eseng hampe, hobane le koana Molikaliko ho na le batho ba neng ba ntse ba kena kereke hole. Batho ba morero ba ne ba re tšepisitse hore ha re ea sebakeng se le

seng re le malapa a leshome ho ea holimo, re tla aheloa sekolo kapa se haufinyane se ekeletsoe *li-classroom* ka tse tšeletseng. Empa, ha ho na moo ho entsoeng joalo. Kamehla ha ba fihla mona ba ntse ba botsa hore na bana ba mona bongata bo kena sekolo kae. Re bolela kamehla hore ba kena sekolo Masianokeng, joale u se u utloa ho na le mohatlana, kapa ke sehlomathiso, se reng ntlafatso eo re neng re e tšepisitsoe e tla etsoa feela ha sekolo se kopa joalo. Joale ha ke tsebe hore na sekolo se tla tseba joang hore ho ntse ho na le menyetla eo se ka e fumanang.

“Eitse hoba morero o fihle ka hare ho rona ’me re tlamehe ho hasana, chelete tsa tsamaea li nyamela re se re sa tsebe hore na ho etsahala eng....”

*’Makuena o ile a tsoela pele ho bontša hore, leha ba ne ba na le mekhatlo e kang bo-mpate sheleng, mekhatlo e joalo e ile ea shoa ha metse ea bona e arohana, ’me ha ba so thehe mekhatlo e mecha mona. E ne e le teng ’mè, e bile e phela empa eitse hoba morero o fihle ka hare ho rona ’me re tlamehe ho hasana, chelete tsa tsamaea li nyamela re se re sa tsebe hore na ho etsahala eng. Ka bokhutšoanyane, ho qhalane hohle. Batho bana ha ba fihla mona, re ile ra ba eletsa hore ba kene mekhatlo ena e meholo; ke hore *li-insurance* le *li-funeral services*. Ba ile ba leka ho li kena empa joale mokhoa oa ho patala o boima hobane ha ba sebetse ’me ha ho na chelete e kenang nako le nako. Hae koana re ne re lema, leha re ne re se na masimo re ne re lema lihlole. Re ne re emisa libale ka lihlole tseo re neng re li lema. Re ne re lema mefuta eohle ea lijo, le matekoane re a lema esita le meeling mona. Bareki ba matekoane ba ne ba le bangata haholo ba hlahang ka mona ka ha Zulu. A ne a le theko e ntle ho na hoo, hobane ’methe e ne e le bo *six* kapa *seven hundred*. Re ne re isa bana sekolong re bile re etsa lintho tse ling tse ngata tse etsoang ka chelete.*

Empa, haele tabeng ea lingaka, ke mane moo ke ileng ka re phalliso ena e re tliselitse lintho tse ntle. Mona re phela haufi le lingaka athe Molikaliko koana re ne re le hore hobane re ne re ea sepetlele Mantšonyane kapa tlileniking Likalaneng. Re ne re phela ka thata haholo, empa ka ha re ne re ntse re na le ngaka tse ngata tsa moetlo,

tse neng li potela ka leralla feela li tla le meriana, re ne re ntse re phekoheha. Tliniking re ne re se re isa mafu ao re bonang hore a hlotse lingaka tseno tsa rona tsa moetlo. Mona toropong ke 'nete lingaka li ngata li re potile, empa bothata ke chelete. Ha re na chelete ea ho patala. Lingaka tsa moetlo 'mè re ne re li patala ka bo-lijō tsa mariha ka mora kotulo empa chelete ha e le teng re 'ne re ba patale ka eona. Ka nako e 'ngoe re ne re ba patala ka hore ba kalime masimo a rona hore ba a leme selemong se hlahlamang. Mona taba ke chelete, ha ho na le masimo. Ke hore mokhoa oane oa rona oa ho phela o fapane hole le ona oa mona. Bo-'mè ba motseng mona ba sa sebetseng ba lutse feela 'mè, ba lutse ba ba putsoa, ke sono feela.

Molikaliko koana rona seliba sa rona se ne se le hole ka 'nete, u ne u bile u theohela ka har'a khohloana tjee, u nyoloha ka mono emere u roetse e kholo. Haele ka lipompo tse malapeng, matloana le litša tse kampetsoeng teng rea leboha. Le matloana re ne re se na ona. Re ne re ithusetsa hohle mona, re hana ho bona lerallanyana motho o se o potela. Ka 'nete bona ba re thusitse ho menahane. Molikaliko ho ne ho na le batho ba ts'oaroang ke lekhoekhoe leo ba neng ba le bitsa 'nngoe. Ha ke tsebe kapa e ne e le ka lebaka la litšitšili kapa matsetse. Joale, lintho tse kang tseo re ile ra hla ra hlohlorā, ra siea tse mpenyana koana joaloka ha re ne re utloile hore chelete ea kutloiso bohloko e teng. Re ile ra hlatsoa ra ba ra chesa tse ling le matlo ano a neng a ena le litšitšili re a siile hona moo. U se u bona matheba feela hore batho ba ile ba ts'oaroa ke lekhoekhoe.

Ha a botsoa ka taba ea likhohlano motseng ona o mocha, 'Makuena o ile a re ho ntse ho tšoana le metseng e meng. Empa, ka hobane ba se ba ntse ba na le mathata le baahisane ba bona, ba leka ka thata ho lokisa moo mathata a hlahang pakeng tsa baahisane. 'Mè, ke hore likhathatso motseng ha li ke be li fele. Ho ntse ho na le likhohlano tseno tse rothelang mona le mane, feela ka lebaka la hore motse o monyenyanane re li rarolla kapele. Ha moahisane a bona khohlano pakeng tsa batho ba babeli o kena lipakeng 'me taba eo e fele. Rea hlokomela hore kaha re se re ntse re na le mathata ka baahisane re ka ikenyetsa metsi ka moeli ha re ka lumella liqabang

mahareng a rona. *Le pele a fallela Maseru, ho bonahala 'Makuena esale e le motho ea sebetsang ka thata.* Letsatsi le leng le le leng ke ne ke tšela Senqunyane ka maoto, ke ea metseng koana ho ea kholisa batho hore ba tšoanela ho tloha mono ba fallisoa ka ha metse ea bona e oela ka har'a 'mapa oa morero, le hore ba tšepa 'me ba kholoe hore ba tla tšelisoa.

'Mè, hona joale ke na le lefu la masapo ka lebaka la metsi ao ke neng ke a tšela hoseng le mantsiboea. 'Mè, mekhoha e 'meli feela ea ho tšela moo. Ke ho tšela ka maoto kapa ka pere. Re ne re tlameha ho tšela ka maoto hobane lipere li ne li se li le sieo. Ho ne ho na le batho ba hirising lipere, haholo ha motho a sebetsa, empa ha u se na ntho eo u ka patalang ka cona u ne u jele boboe. Ka nako e 'ngoe metsi a na a ne a khutla matsoeleng mona. 'Na ha esale ke sebetsa hobane ke ne ke rekisa litolobonya, pele ke sebetsa morerong.

Hae koana re ne re lula ntlong ea masenke ea polata, e se na samente fatše, e liloa. Ke mona moo ke itseng 'na, Molimo kea mo leboha hobane ke ne ke sa nahane hore bophelong ba ka nka lula ka har'a ntlo e tjena, hobane ntho e neng e etsahala koana ke hore matekoane ana re ne re a aneha ka tlung. Re a qothela hona ka mono ho a balehisetsa pula le mapolesa. Ho ne ho le bohlasoa hona hoo, joale ke bona hore ha e le samente ho ne ho ke ke ha ba bohlasoa haholo. Ka 'nete, matlo ana a matle, empa e le hore morero o qete-qetele liphatsanyana tse teng feela. Ntho e mpe ea ona ke serame 'mè, haholo baneng ba banyenyane ba khasang, ke li sono.

Qetellong ea puisano, 'Makuena o ile a botsosa hore na o na le litaba tse ling tseo a ka ratang ho bua ka tsona, 'me o ile a ba le litaba tse ngata. 'Mè, ho na le ntho eo 'na ke ratang hore e hlake, e tobaneng le lintho tsa LHDA. Re ile ra kopa batho ba LHDA hore ba re chakele ka Moqebelo oa Paseka, 'me ba ile ba re tšepisa hore ba ea tla. Ha ba ea ka ba fihla, feela ra utloa hore ba tsamaile le mekhatlo e ikemetseng empa ho rona ba sa tla. Ha re utloa hore batho ba World Bank ba teng, re ile ra romela boemeli ba batho ba bararo ho ea kopana le bona 'me ba hlahise litlitlebo tsa rona le ho kopa tlhakisetsa ka chelete ea rona ea lihloholoeng. Empa, boemeli

ba rona bo ile ba haneloa ho kena phuthehong eno. Ntho e 'ngoe e makatsang ke hore e be ha re se re tsoile letšolo re botsisisa ka chelete ea lihloliloeng, e be ho qetelloa ho thoe ke hona ho ntseng ho etsoa *review* leano leno la lichelete tsa lihloliloeng. 'Mè, re ipotsa hore na ha ba ea tla ho rona ke eng ho tla re bolella ha mathata a le teng, e be ba etsa *review* taba ea lichelete tsa lihloliloeng ntle le ho rona. Ntho eo re sa e utloisiseng ke hore na ha lichelete tseno li ngo-tsoe li hlakile 'me re tseba hore li ne li ngoloa ho ipapisitsoe le chelete eo World Bank e faneng ka eona, joale ho shejoa eng. Re ipotsa hape ho re na bothata bo ho kae ha e le mona ba hlokometse hore taba ea lichelete tsena e tlameha ho shejoa bocha, le hore na ke bo-mang ba etsang *review* taba ena.

'Mè, u tle u hopole hore batho bana ba fuoe lipampiri tse bontšang lichelete tseo ba tlang ho li fumana, 'me lipampiri tseo li tempiloe ka setempe sa LHDA. Feela hona joale ha litaba li ba hlola, ba se ba re re ile ra hiroa re sa ruteha 'me re lobile litaba. Joale, hona moo, motho o ipotsa hore na ke rona ba ngotseng lipalo-palo tseo tse lipampiring tseo. Ache 'mè, ka bokhutšoanyane nka re, LHDA e re sebelisitse ho fereha batho bana ba Molimo, joale ha re ba thusitse ba atlehile ho fallisa batho bana, ha ba re lebohe empa joale ba re tlameletsa ka lintho tse ngata. Ke eona ntho eo ba re lebohang ka eona, 'me ho re utloisa bohloko rona ba phelang le batho bana ha re bona ka moo ba sotlehileng ka teng. Feela che, ha ho nang, ebile ho se ho se na ntho e ka etsoang. *Ha a bua joalo a bonahala a utloile bohloko.*

Kanono Thabane

Ntate Kanono Thabane ke moahi oa Makhoakhoeng, ha 'Nelese. Motse oa Makhoakhoeng ke o mong oa metse eo batho ba anngoeng ke Morero oa Metsi a Lihlaba ba falletseng ho eona. Ntate Thabane u lilemo li mashome a mahlano a metso e supileng, 'me u phela ka temo. Ntate Thabane o tseba litaba tse ngata ka LHDA kaha e le setho sa komiti ea Makhoakhoeng e neng e tšoara liphutheho le batho ba Morero.

“Mè oe ngoaneso, batho bano ba petlentsoe holim’a rona. Re ne re sa tsebe letho, ebile ha rea joetsoa letho.... ”

Potsong ea hore na Makhoakhoa a tla fumana molemo ofe lipuisanong tsena, ntate Thabane o ile a arajoa ka hore, litaba tse hlahang lipuisanong tsena li tla sebelisoa ho etsa likhothaletso ho World Bank le bo-ramatsete ba bang ba fang merero e meholo ea ntlafatso lichelete. Ntate Thabane o bonahetse a amohela tlhaloso ena, 'me a qala ho kena lipuisanong. Lebitso la ka ke Kanono Thabane, ke haile mona. Ntate oa ka le ntate moholo ba hlahetse

mona. Ke moahi motseng ona moo batho bano ba falliselitsoeng teng, mona Makhoakhoeng. Ke na le mosali le bana, mosali oa ka ke mooki Thaba-Nchu, empa eena o tsoa Botswana koana. 'Na ke moleminyana feela. U ka bona hore jarete ea ka e tletse lijalo tse kang li-green pepper, tamati, le litapole. Ke phela ka ntho tseno tseo ke li lemmeng seratsoaneng hobane ke amohuoe tšimo e le 'ngoe eo ke neng ke na le eona. Ke phela ka jarete eno ea ka hobane ke eona feela ntho eo nka bonang tsa bophelo ka eona. Ho na le lintho tse ngata tseo nka u bolellang tsona empa ke nahana hore nka nka let-satsi kaofela.

Ntate Thabane o ile a botsoa ka litaba tseo tse ngata tseo a neng a batla ho bua ka tsona, 'me a tsoela pele ho bontša hore e le batho ba Makhoakhoeng ha ba ea fapana haholo le batho ba bafalli, empa e le lintho tse fokolang tse ba tletlebisang. Ha u feta motse ono ho na le letsoapo moo ho lengoeng lifate tsa papoliri. U fumana hore ho batho bao, ha ho tšoenye hore motho a ee ho ea ithusa ka mono. Ba bile ba qhalla lithoele ka mono, e leng ntho eo re sa e etseng motseng mona. Hobane ha ba chese lithoele tseo tsa bona, ha moea o fihla o nka lipolastiki le lipampiri tseno o li tlisa motseng mona. Ha e le metsi ao ba a sebelisang ha ho letho leo nka le buang hobane ha a tsoe pokelong e le 'ngoe le ea rona. Hape, ha ho letho leo nka le buang ka lekhulo hobane ha ba na liphoofolo. 'Mè, e re ke re, ha re ea fapana haholo le batho bano. Ke 'nete ho na le lintho tse nyenyane tseo re fapaneng ka tsona empa nka se re letho hobane li 'nyane haholo. Ke lintho tseo re buisanang ka tsona ha li etsahala ebe li ea emisa.

Ntate Thabane ha a khotsofatsoa ke kamoo LHDA e sebelitseng taba ea phalliso ea batho ba beiloeng ha Matala. 'Mè oe ngoaneso, batho bano ba petlentsoe holim'a rona. Re ne re sa tsebe letho, ebile ha rea joetsoa letho. Re ne re bone literaka li feta mona, ra bona matlo a ahoa re sa joetsoa letho ka hore na ke mang ea ahang mono. Empa, hobane re batho, ke bona re ntse re lumelisana ha ho hloka-hala. Empa, haele ntho ena e Metsi a Lihlaba, ha ke eso bone batho ba tsebang ho bapala ka batho ha kaalo. Ha ba ne ba qala ho aha matlo ano ka mono ka masimong a rona, re ile ra ea ho bona ra botsa

hore na ho etsahalang. Ba ne ba qale ho aha e le Moqebelo o re neng re boloka ntate moholo oa rona. Re ne re utloe literaka le mechini li etsa lerata. Ra ea ka mono ra botsa hore na ho etsahalang, eaba re bolelloa hore batho bano ke makonteraka a hiriloeng ho aha. Ra botsa hore na ke mang ea faneng ka taelo ea hore ho ahoe, 'me ra bolelloa lebitso la rakonteraka eaba re ea ho eena ho botsa hore na o ahang masimong a rona re sa tsebe a re joetsa hore o hiriloeng ke ba metsi a lihlaba.

Re ile ra leka ho fumana hore na ke mang eo re ka buisanang le eena moo Highlands ho utloa hore na ho etsahalang, empa ho ne ho le thata, ho fihlela re fumana bao re ka buisanang le bona. Batho ba na e ne e se ba litulong tse phahameng, ba ile ba re tlovisa khati ho fihlela re bona ho hloka hore re kope letona Moleleki hore a tle ho re thusa hore re kopane le batho ba Highlands. O ile a tla motseng mona, ra phuthehela khotla, moo re ileng ra mo bolella matšoenyeho a rona le mathata a rona. O ile a re tšepisa hore o tla bua le batho bano e le hore re tle re lokise litaba le bona. O ile a fela a etsa joalo, eaba ba tla ho rona. Re ile ra ba bolella hore ba se ke ba pota marena a rona ka thoko. Ra kopana le batho bano eaba re khetha komiti e tla emela motse, 'me ke setho sa komiti eo. Ka nako e 'ngoe re ne re ea ho bona ka nako e 'ngoe ba tla ho rona. Re ntse re na le metsotso ea liphutheho tseno.

Ba ile ba re bolella hore ha ba falliselitse batho motseng, ba lokela ho etsa lintho tse itseng motseng oo. Ra lumellana ka lintho tseo. Ba ile ba sisinya hore re kopane 'me re tsebane le batho bano ba falliselitsoeng mona. Re ile ra ba bolella hore ha re sa ba tšepa hobane batho bano ba bile masimong a rona mono nako ea lilemo tse peli empa ba sa ka ba hlahisoa le ho morena oa motse ona. Re ile ra ba hopotsa hore ba petlentse batho bano ho rona, ba ba etselitse tsela ea letšoana empa ba sentse ea rona eo re iketselitseng eona ka matsoho a rona. Ra tsoela pele ho ba hlokomelisa hore ba kenyelitse batho bano metsi malapeng le motlakase empa rona ba re siile re senyelitsoe. Ra ba bolella hape hore joalo ka ha batho bao e le Basotho, ha re nahane ba na le matla a ho ba hlahisa ho rona hobane ba ne ba ena le morena moo ba tsoang 'me re lumela hore ke ramotse

oa bona ea ka ba hlahisang ho rona. Ha ntle-ntle, tšebetso eno e ne e tšoanela ho etsoa ke morena oa Thaba-Bosiu hobane batho bano ba ntse ba tsoa ka har'a sebaka sa hae, joalo ka ha re le tlasa puso ea hae. Ra tsoela pele ho ba bolella hore le ha morena a ne a ka re o tllilo ba hlahisa re ne re ke ke ra ba amohela pele lintho tseo re lokelang ho li fumana li entsoe, hobane re hlokometse hore ba mpa ba batla hore re kopane le batho bano feela e le hore ba tle ba re nyamelle.

Ka morao' hore letona le bue le bona, ra qala ho tseba mookameli oa Highlands e leng ntate Marumo. Re ile ra ba le liphutheho le monghali Marumo ofising ea hae le mona motseng ho fihlela a tšepisa hore re tla etsetsoa lintho tseo Highlands e lokelang ho li etsetsa rona ba amohetseng batho bao motseng oa rona. *Ntate Thabane o ile a botsoa hore na ke lintho life tseo Highlands e tšoanelang ho ba etsetsa tsona.* Le ha nke ke ka li hopola kaofela, feela ba tšoanela ho bona hore le rona re na le tsela ea letšoana, motlakase le metsi li tlisoa haufi le rona. Ba tšoanela le ho aha sekolo mona le tse ling tseo ke li lebalang. 'Mè, u utloisise hore ha se rona ba batlang lintho tseo, empa ke bona ba re boleletseng hore molao o re ba re etsetse lintho tsa mofuta ono e le matšelisano ha ba tlisitse batho motseng oa rona.

Re ile ra lumellana hore ba qale ka 'mila le metsi. Kea kholoa u bone hore 'mila ona e se e le oa letšoana ha u ntse u tla mona, le ha re sa khotsofala empa o teng. Ba ile ba kenya liphaephe tsa metsi; motse ona o kentsoe liphaephe tsa metsi empa u ke ke oa li bona hobane li tsamaea ka tlase. Ha ba se ntse ba tla qeta 'mila le liphaephe tsa metsi, re ile ra ba ngolla lengolo le ba hopotsang hore ka ha re ile ra lumellana hore lintho tseo li tla etsoa ka bo 'ngoe, re kopa re kopaneng re tlo buisana hore na ke eng e etsoang ka morao, le hore ho lokisoa moo ho sa lokang tšebetsong eo ea pele.

Ha re ntse re lebeletse karabo re ile ra fumana lengolo le tsoang ho motho ea neng a ipitsa R. Mapetla ea neng a re o emetse mookameli e leng monghali Marumo. Lengolo lena la hae le ne le sa arabe la rona, empa le re bolella hore ha ho sa na ntlafatso eo re tlang ho e etsetsoa motseng mona. Le ne le tsoela-pele le re bolella hore ntho e 'ngoe le e 'ngoe eo re batlang ho bua ka eona, re e buisane le

batho ba puso ea libaka. 'Mè, u ka utloisisa hore na re ile ra thatafalloa joang ho ea ho batho ba puso ea libaka hobane re ne re sa tsebe hore na re tla kopana le mang ho batho ba puso ea libaka. Re ile ra ngolla monghali Marumo lengolo hape, ra mo hopotsa lintho tseo re neng re li kopile lengolog la pejana ho leo. Ra mo bolella hore re fumane lengolo le tsoang ho R. Mapetla ea bontšitseng a re ngoletse bakeng sa hae, 'me ra mo joetsa hore lengolo leo le ne le sa arabe la rona. Monghali Marumo o ile a re araba 'me a re bontša hore ho joalo R. Mapetla o ne a ngotse bakeng sa hae, ebile seo a se ngot-seng se joalo.

Lengolong la rona la bobeli, re ne re bontšitse hore re maketse hore ebe R. Mapetla ha re aka ra mo tsebisoa joalo ka basebetsi ba bang, bao Monghali Marumo a 'nileng a re tsebisa bona. Ra hlakisa lengolong moo hore motho e mong le e mong ea kenellang litaba tsa rona le Highlands o tlameha hore re mo tsebisoe le rona re tla tsebisa setho se seng le se seng se secha. Ntho e neng e re makalitse haholo ke hore ntle le hore R. Mapetla ha rea ka ra mo tsebisoa, o ne a arabile lengolo la rona empa lengolo la hae le le thoko ho la rona. Lintho tseo a neng a li ngotse, li ne li le hole le tseo re neng re li ngotse ho la rona. Monghali Marumo lengolong la hae o ne a bontšitse hore R. Mapetla ke e mong oa bahlanka ba hae, le eena a re bolella hore re se re tla sebetsa litaba tsa ntlafatso le batho ba puso ea libaka. A tsoela-pele hore bona ba tla kena tlasa sekhukhumetso sa batho ba puso ea libaka. 'Mè, ha re a ka ra bolelloa mabaka. Re ile ra kopa hore a tle a tlo re hlalose hore na ba fihletse qeto eno joang, empa ha ba ka ba tla.

Ntate Thabane o ile a botsoa hore na hobaneng batho ba Makhoakhoeng ba batla ntlafatso ena e etsoang ke LHDA, le hore na batho ba LHDA ba rekile masimo ao a bona ho mang. 'Mè, kea kholoa hore u ea hopola hore ke u boleletse hore re ne re sa bolelloa hore batho bano ba tlo lula masimong a rona. Empa, he lebaka la hore re tšoanetse ho fumana ntlafatso eno ke hobane, re le sechaba se amohelang batho ba fallisitsoeng. Ha e le masimo batho ba LHDA, ba re ba rekile ho Lower Housing. Liphuthehong tsa rona le bona tseo re neng re ntse re bua ka lintho tse tlamehang ho etsahala,

le masimo ano a ne a ntse a keneletse. Ha e le masimo batho ba LHDA baa ile ba re taba ea masimo ano e tla sebetsoa empa hona joale ba re bolella hore taba ea masimo re tla e sebetsa le Lower Housing. Re ne re nahana hore ke taba ea masimo feela e ka kenoang ke batho ba puso ea libaka. Ha e le lintho tsena tse ling re ne re lumellane hore li tla tsoela-pele ntle le mathata.

Potsong ea hore na ho tlile joang hore LHDA e reke masimo a bona ho Lower Housing, ntate Thabane o arabetse ka moqoqo o motelele. Ntho e etsahetseng ke hore, lilemong tse fetileng re ne re bitsetsoe pitsong moo re ileng ra bolelloa hore ho ririloe khaho ea matlo a ntlafalitsong mono masimong a rona. Ka 1986, batho ba tsoang Lower Housing ba ile ba tla mona ba re bolella, eseng ho re bolella empa ba re laela hore re khaotse ho lema masimo ano hobane ba tliho aha matlo a ntlafalitsong moo masimong a rona. Ba re bolella hore re tla buisanang ka matšelisano bakeng sa ho se leme masimo ao. Re qetile lilemo tse robong ho isa ho tse leshome re sa leme masimo ao. E ne e le 'musong oa masole moo lintho li neng li etsoa ka nkane. Ka lebaka leo, re ile ra khaotsa ho lema masimo ao. Ke hopola monna e mong tlase mono pela tsela, o ile a aha ntlo ea hae a e qeta. Ha a tšoanetse ho kenya thepa ea hae, a fumana masole le mapolesa a potile ntlo eo ea hae, khofu e ntse e e liha. Batho bohle re ne re maketse, re tšohile.

Leha ho le joalo re ile ra ea ho Lower Housing ka makhetlo re ba kopa hore ba re lumelle hore re leme masimo ao hobane ho bonahala hore morero oa khaho ea matlo o tla qala khale. Empa, ba ile ba hana. Ke hopola hore, 'na ke ne ke ba bolella hore tšimo ea ka e bonahala, ho latela moralo oa bona, e tlil'oa ba mabitla a motse oo o mocha. Ke ile ka ba kopa hore ba ntumelle ke 'ne ke leme tšimo eno ea ka hobane ho bonahala hore ke tla be ke sa senye letho. Ba ile ba hana, eaba ke itulela ke le joalo. Eaba ka selemo sa borobong kapa sa leshome, batho ba Lower Housing ba ea re bitsa. Ba ile ba re bitsa ka bo 'ngoe. Joale, ke tla u bolella hore na ho 'na ba ne ba re eng, le ha e le hore ke fumane hore re ile ra bolelloa ntho e batlang e tšoana. Ba ile ba mpoella hore e se e le nako e telele joale ke llela masimo

ano ao re neng re laetsoe hore re se ke ra a lema, joale ba lokisitse matšeliso bakeng sa lilemo tseo. Ba ile ba fa bang ba rona likete tse leshome ha ba bang ba fuoe likete tse leshome le motso o le mong, ho latela hore na tšimo ea motho ka mong e ne e le kae. Re ile ra amohela chelete eo. Ha re ntse re emetse lipuisano mabapa le tahlehelo ea masimo le matšeliso ke moo re ileng ra bona literaka li feta motseng mona li nkile lehlabathe le litene li ea ka mono.

Ha re eso kopane le batho ba Lower Housing hobane re ne re shebile batho ba neng ba aha masimong a rona. Batho bano ba re boleletse hore ba fuoe masimo ano ke Lower Housing 'me ba re tšepisa hore ba tla etsa hore re kopane le Lower Housing. Ha re ntse re emetse kopano ena, ke moo batho ba LHDA ba ileng ba re bolella hore ba ke ke ba hlola ba ba le liphutheho le rona. Ba ile ba re bolella hore ntho e 'ngoe le e 'ngoe e amanang le masimo ano le ntlafatso motseng mona re tla e lokisa le batho ba puso ea libaka. Empa e le hore kea lebala hore na ba itseng hantle-ntle. Haeba ke ne ke hopola hore lipampiri li ho mang, ke ne ke tla li lata ke tlo u bontša.

Batho bana bao ho thoeng re lokise litaba tsa masimo le bona, ha re a ba tsebisoa ka molao, joale ho thata ho rona ho ba atamela hobane ha re tsebe hore na re qale ho kae. Ho ne ho tla ba bonolo ha re ne re ba tsebisitsoe pele, joalokaha le uena u itlhalisitse oa itse-bisa 'na ha u fihla mona. *Potsong ea hore na joale batho ba LHDA ba reng ka ntlafatso eo ba neng ba e tšepisitse Makhoakhoa, ntate Thabane o ile a hlalosa hore;* 'Mè, ba re boleletse hore ha ho letho leo ba ka re etsetsang lona. Ba re tšepisa hore ba ka tla tlasa sekhumetso sa puso ea libaka. Ke nahana hore hoja puso ea libaka e boleletsoe ke metsi a lihlaba hore na re ne re se re ile ha kae ka litaba tseo, ho ne ho tla ba bonolo. Ha ho ne ho entsoe joalo, ho ne ho ke ke hoa ba thata ho rona hore re hlahise litlelebo le likhothaletso tsa rona ho ba puso ea libaka. Hona joale ha re tsebe hore na re qala kae hobane kea kholoa batho ba puso ea libaka ha ba re tsebe ebile ha ba tsebe hore na re batla ntlafatso ena hobaneng.

“Re ile ra ba hanela ho pata setopo seo sa bona, 'me taba ena e ile ea qetella e ile ho morena oa sehloho oa Thaba-Bosiu....”

Puisano e ile ea khutlela hape tabeng ea hore na batho ba falliselitsoeng ha Matala ba amohetsoe ke morena le hore na ba ikarabela ho morena ofe. Ba ile ba tlisoa mona ba bontšoa matlo a bona feela ntle le ho tsebisa motho. Ba beiloe mono feela, empa ka ha e le Basotho ba lumela hore ba tlameha ho ikarabella ho morena, ka lebaka leo ba ile ba tla ho morena oa rona ba kopa hore a ba amohele e le batho ba hae. Morena oa rona o ile a ba bolella hore o ntse a sebetsa taba ea hore ba bolelloe hore na ba tlasa morena ofe. Ha tseo li ntse li etsahala, eaba motho e mong oa bona oa hlokahala. Ba ile ba tla ho morena oa rona ba kopa ho boloka setopo seo mabitleng a rona. Ba ile ba haneloa ka setša sa bafu hobane ho bonahetse moralo oa 'masepala oa litša tseo tsa bona o na le setša sa bafu seo ke itseng se ne se le tšimong ea ka.

Re ile ra ba hanela ho pata setopo seo sa bona, 'me taba ena e ile ea qetella e ile ho morena oa sehloho oa Thaba-Bosiu, ea ileng a leka ho re qobella hore re ba lumelle ba boloke motho eo oa bona, empa ra hana. Le hona joale re ntse re hana. Motho eno o ile a bolokoa Masianokeng. Motho oa bobeli o ile a hlokahala eaba LHDA e laela hore a patoe motseng mona. Kea kholoa oa tseba hore qetellong ea motse ona ho na le terata e kholo e entsoeng ka *fence*. Ka hare ho setša seo ho na le polokelo ea rona ea metsi, 'me setopo seno se bolokiloe pela *reservoir* eno ea rona ea metsi ao re a jang. 'Mè, re ts'oenyehile ke hobane motse ona o sebelisa metsi ano. Kea kholoa ke ntse ke nona tjena ke mafura a setopo seno a keneng ka metsing ka mono. Ka 'nete 'mè, ha re sechaba sa ntoa, re hotse re se batho ba ntoa. Re ile ra ea ho batho ba LHDA ra ba bolella hore batho bano ba bona ba patile setopo pela pokello ea rona ea metsi. Re ile ra ba botsa hore na ha ho seo ba ka se etsang ho thibela seo, kapa ho bona hore setopo seo se tlosoa joang mono. Ba re thetsitse ka nako tsohle. Ke rialo hobane setopo seno se ntse se le teng mono, ebile ha ho bonahale ho na le ntho e etsoang ka sona.

Leha ho le joalo, ntate Thabane o bolela hore likamano tsa bona le batho ba falliselitsoeng ha Matala li mofuthu hoo ba thusanang, ba bile ba tsamaelana mafu le mekete. 'Mè, taba ea hore re qeteletse re hanne ho tsebisoa batho bao ka molao e ne e ka ama likamano tsa

rona le bona, empa ha ho joalo hobane hona joale re bakhotsi le bona hobane bana ba rona ba nyetse bana ba bona. Re phela hantle, ha monate le bona, empa che taba ea hore re qeteletse re hanetse ruri ho ba tsebisoa hantle e etsa hore ba itšabe nthong tse ling. Empa rona re lokolohile, haholo ha re ea re ba lebile. *Ha e le tabeng ea litlaleho tse hlahileng liphatlalatsong li bolela hore Makhoakhoa a sotla bafalli, ntate Thabane o re ha ho na 'nete litabeng tseo.* 'Mè, ke itse ha ke batle hore motho o leshano, haholo hobane ha ke tsebe hore na ke motho e moholo kapa e monyane. Leha ho le joalo, nka u joetsa hore motho e ha a bue 'nete. Ke hopola motho e mong e moholo a bua ka bokhopo ba rona malebana le batho bano. Ntho eo nka u bolellang eona ke hore motho eo ha a so hate mona e sale a hlaha. Motlakase oa bona ha o e'so bonese ka lebaka leo ba ntse ba sebelisa libeteri ho letsa li-radio le ho etsa ntho tse ling. Ha u ka ea ka karajeng ea ka ka mono u tla fumana hore e tletse libeteri tsa batho bano. Ke ba chachela tsona. Na ba ka tlisa libeteri tsa bona ho 'na haeba ntho e buuang ke 'nete?

Re ba 'moho le batho bano kamehla. Ha ba na le mekete, re ea ea, le rona ha re na le eona ba ea tla re thabe 'moho. Matsatsing a fetileng ke ne ke na le mokete mona, morali oa ka a apesoa. Ke ile ka reka khomo ho e mong oa batho bano. Ba ne ba le teng mona ba thabile. Na lintho tse joalo li ne li ka etsahala haeba re ea ba sotla? Ha u sheba ka ntle ka mona, u ea bona hore jarete ea ka e tletse meroho, batho bano ba tla mona ho tla e reka.

Ha a botsoa ka menyenyetsi e reng letona Tom Thabane ke eena ea hlohleletsang hore ba batle lintho tseo ba li batlang ho LHDA, ntate Thabane o bontšitse e le mafosisa feela. E re ke re, batho ba reng joalo ba leshano. Esale lintho tsena li qaleha letona le ne le sa amehe. Re bile le liphutheho liofising tsa LHDA toropong, tse ling khotla mona moreneng oa rona, a le sieo. O kile a ba teng phuthehong e le 'ngoe kapa tse peli, moo re neng re bitsitse letona Moleleki hore a tle a tlo kena lipakeng. O ne a tlile hobane feela letona Moleleki a ne a tlile, ntle le moo, h'a kena litabeng tsa masimo ano ka tsela efe kapa efe. U ke ke ua lumela ha ke u bolella hore o ne a sa tsebe le ho tseba hore LHDA e ne e tlo re etsetsa tsela ena e tšoana

mona. Ha a ka ba a bona le ha e ntse e etsoa hobane o tsamaea haholo. O ne a bone a se ntse a tsamaea ho eona ha a ne a tllile ho tla bona rangoan'e eo e leng morena oa rona mona. 'Nete ke hore, batho ba batla seo ba ka mo netang ka sona hobane ba mo tšaba mabaleng a lipolotiki. Bomalimabe ke hore ba mo qosetsa litaba tsa rona hobane ke ngoana'bo rona.

Ke nahana hore ba ea lebala hore re bana ba motho le monna eno letona, ebile ha ke kholoe hore molimo o ne a ka mo fa bohlae a le mong. 'Mè, motseng ona re bana ba monna a le mong le mosali a le mong. Re sebetsa lintho tsena re le bang. Haeba monna eno o ne a kene litabeng tsena tsa rona, ke lumela hore re ka be re se re fumane tseo re lokelang ho li fumana ka nako e sa feliseng pelo, na ha ho joalo? 'Mè, batho bana ba mo tšaba mabaleng a lipolotiki joale ba ne ba nahana hore ba fumane ntho eo ba ka mo senyang ka eona. Ke u bolelle, o na le masimo ka mono, empa ha a fumana le matšelisano a ona. Ke bolela hore ha a fumana le oona a hore e be ha a lema masimo ano ka lilemo tse leshome, empa o bonahala a sa tsotelle letho ka taba ea masimo ano.

Potsong ea hore bana ba Makhoakhoeng ba kena sekolo kae, ntate Thabane o ile a bontša hore ba ntse ba kena sekolo le bana ba batho ba fallisitsoeng ke morero. O bontšitse hape hore le ha LHDA e ne e tšepisitse hore ha malapa a leshome le ho feta a fallela motseng o le mong, ba tla thusa ka taba ea sekolo, seo ha se e-s'o etsahale. Ba bang ba kena likolong tse toropong ha ba bang ba kena Masianokeng primary le high school. Tsena ke likolo tseo re neng re li kena. Bana ba batho bano ba falliselitsoeng mona ba kena sekolo le bana ba rona, 'me ha ho letho le phoso ka taba eo. Ke tšoanelo ea LHDA ho aha likolo bakeng sa batho ba fallisitsoeng e le hore likolo tseo li tle li sebelisoa ke bafallisoa le baamoheli ba bona. Ha ho se ho ntse ho ena le sekolo moo ba fihlang teng se eketsoe ka liphaposi tsa ho rutela tse tšeletseng. Re lekile ho buisana le batho ba LHDA ka taba ena empa ba re fa ntho esele.

Ha a botsoa hore na o ne a tla khetha matšelisano afe, haeba LHDA e ne e fana ka matšelisano ho bona, ntate Thabane o ile a qala

ho hopola lintho tse ling tseo ba neng ba buisane le LHDA hore e tla ba etsetsa tsona. U oa tseba 'mè, nke ke ka re ke ne ke tla khetha tjena, empa motho o tšoanetse ho sheba nako eo a phelang ho eona. Ke ne ke tla hloka tataiso ea litsebi tsa LHDA. Ha re na mesebetsi ea boikhollo bofumeng motseng ona. U oa nkhopotsa joale, ke e 'ngoe ea lintho tse lokelang ho shejoa ke LHDA. Re ne re lumellane le bona hore ha ba entse lintho tse ling tsa tseo ba tšoanelang ho re etsetsa tsona, re ne re tla ba kopa hore ba tlohele tse ling, joale re bueng ka hore ba re ahele moaho oo ka hare ho ona ho tla etsetsoa lintho tse ngata mona motseng. Moo rona le batho bano re tlang ho iqalla mesebetsi e fapaneng ea boikhollo bofumeng, empa ha ke nahane hore ke ntho e tla etsahala hobane LHDA e fetohetse litšepiso tsa eona. 'Mè, re ne re rerile hore ha LHDA e lumela ho re ahela moaho oo, re tla bitsa pitso e tla kenyeletsa batho bano hore re tlo rera 'moho hore re batla moaho oa mofuta ofe, 'me re rere le mesebetsi e tla etsetsoa ka moahong ono.

'Mamookho Tota

'Mè 'Mamookho Tota o lilemo li mashome a mahlano a metso e meraro 'me o lula ha Koporale, Letsatseng. Motse oa habo ke o mong oa metse e neng e lokela hore e be e se e fallisitsoe, feela ba ntse ba so falle. Le ha ba ntse ba lutse moo haufi le letamo ha ba a lula ka matsoalo a khutsitseng ka lebaka la metsi.

“Ha ho so be le letho, masimo o na ba a nkile, re ntse re fuoa lipabinyana tseo, tseo ba bang ba ntseeng ba lla ka tsona le hona joale.... ”

Ke 'Mamookho Henriat Tota. Ke hlahetse Litsuming, ha Tenosolo. Ntate, ka 'nete 'na ha ke tsebe hore na e be ke eng, ha re so fallisoe, feela empa re se re ntse re le mathateng. Ke ntse ke bona letamo lena le pela rona haholo, joale qeto ea hore na re fallisoa neng, kapa rea falla kapa ha re falle, ha e-s' o lule hantle ka kelellong ea ka. Pele, ntho ena ha e qala ho fihla, e fihlile ho thoe mona re tlameha ho falla hobane re tla ba haufi le letamo, ba ba ba metha

matlo ana a rona khale-khale. Empa joale ho thotsoe. Ka 'nete 'na ke bona e ka ho tla re bakela mathata hobane letamo lena le pela rona haholo ka tlasenyana ka mona. Re tšohile haholo ka lebaka la bana. Le ha re utloa ntho ea Katse ea hore ho ne ho phatlohe, re se ntse re tšohile hore le mona ho tla phatloha.

Potsong ea hore na batho ba Morero ba kile ba tla, ho ba hla-losetsa maemo a bona ntlheng ea phalliso, le hore na o tseba ka ho fallisoa ha metse lilemong tsa bo-1940 le 1950, 'mè 'Mamookho a araba ka hore: Ha ba so tle ntate. Ntlheng ea ho fallisa batho, 'na ke bona ba nepa hobane batho ba ne ba se na morero oa ho falla, joale ba tena ba ba fallisa tlas'a mosebetsi oa bona oa letamo. Hona haeso ha Tenesolo motse o ne o fallisoa oa isoa moreneng e mong. Kaha ke ne ke bone ba phela ha monate ke ne ke bone e le ntho e ntle ha motho a isoa sebakeng se haufi le ha habo. Ha ke so iphumane le ha e le hona joale, hore na ke ne nka rata ho fallela kae. Haele mabalane ha ke batle ho latela liketso tsa teng tseo ke li utloang. Haholo ha Matala, ka mokhoa oo ke utloang ba lubehile ka teng. Ache, ke utloa e ka mabalane ha ke sa batla ke se ke batla ka hare ho Loti lena la heso. Batho ba ha Matala ho thoe ba ahile moo eseng tokeng le tšoanelo, joale ho thoe ba fallisoa hape ba tlohe mono ba lutse hampe ebile ha ba na mabitla. Haeba haeso mona ha Koporale ho tletse, nka mpa ka ea ha Tenesolo. 'Mè 'Mamookho a hlalosa hore a ka ea metseng e ileng ea siuoa nakong eo ho neng ho fallisoa e meng lilemong tseo tsa bo 1950. Ke hore, ho ne ho fallisoa motse o neng o le ka thoko, hoa siuoa e meng. Joale, ke hona moo nka eang teng. O ka holimo ka koana ka thoko, ho tšebetso ea morero.

'Mè 'Mamookho o bolela hore ha ho na molemo oo ba u fumang ka ho ba teng ha Morero sebakeng sa bona. Ha ho e-s' o be le letho. Masimo oona ba a nkile, re ntse re fuoa lipabinyana tseo, tse ba bang ba ntseng ba lla ka tsona le hona joale. 'Na ke ntse ke fumana lipabinyana tšimong ea ka mono. Ba mpha poone le linaoa. Ehlile ke 'na ea ikhethetseng hore ba mphe poone hoba ke motho oa bana ba bangata ke batla lijo. Ba itse ba tla mpha lipabinyana tsena lilemo tse mashome a mahlano. Joale sehloho ke sa hore ka mora

lilemo tse mashome a mahlano ha ho na letho. Bana ba tlil'o phela ha bohloko hobane mobu ke lefa la bana bohle ba ka. Ke na le bana ba tšeletseng, ho nyetsoe a le mong. Ho ba setseng, e mong o sebetsa hona tlase mona, hona mono Morerong, e mong ke teraefara ea litekesi, bana ba bang ba ntse ba le hae mona. Ba kena sekolo ka mona ka ha Koporala, a le mong o kena Manonyane. Ache, ka 'nete ke ntse ke tla khona, ho ba isa lihlopheng tse ka holimo sekolong, empa ha ke hloloa ke tla hloloa hobane le teng ke tla bolaoa ke tlala ke sa tsebe hore na ke tla ba fepa eng. Chelete eo ke tla e fumana, ke tla bona mabaka a mang ka eona, ke hloloe hore na ke ba sella ba ja ka eng. Athe ha ke ntse ke fumana lipabi tseo tsa poone, ke tla tseba ho nna ke ntse ke khoaratsa ka thoko tsa hore ke tsebe ho ba bona liaparong le ngakeng.

Hona joale ke ntse ke lema li-halefote. Pele morero o fihla, mokhoa oa ho fumana chelete e ne e le ka liphoofole. Liphoofole tsena ke likhutšoane, e leng linku. Li ntse li le teng ho latela ka mokhoa o li neng li le ngata ka teng. Taba ea morero e amme makhulo ha bohloko. Ha ho na moo liphoofole li tla fula. Hona ho tla baka bothata ka lenane la linku tseo motho a ka li bolokang. Ba Morero ba ntse ba lumela hore ha motho a chench a chenche, nakong eo a batlang chelete ba ntse ba mo lumella hore a chenche a batle chelete. *'Mè 'Mamookho ke e mong oa batho ba fokolang ba phelang ka thabeng ba sa lemeng matekoane.* Ha ke a leme, kea tšaba. Ke se ke ile ka bona hampe ka oona. Rangoane a batla a tšoaroa, a mpa a thusoa ke batho ba motse ba se ba phalla ba a tlosa jareteng mono. Ke ne ke le 'Mantšonyane ha Leronti ka nako eo. Mapolesa a ne a itelekiseta lesholu. Joale ba tlo feta lapeng mono jareteng, ka ho bona matekoane, ha ba tšoere lesholu ba nahana ho khutla ba tla mono. Le mona ha rona, ho se ho kile ha etsahala khalekhale ke sa le ngoanana. Ba tšoara batho mona le masimong hoa bokelloa moreneng. Ke ha e tla ba ke a tšabile, empa ha rangoane a batla a tšoaroa teng ke ne ke se ntse ke le mosali. Ka e bona hore ntho'ena joale e fapane, ka 'nete ke ea a tšaba 'na.

Leha 'Mè 'Mamookho a e-s' o fihle metseng ea batho ba bang ba fallatseng, o utloile ha a ntse a kopana le bona hore ba phela ka

temo. Ha ntle-ntle, ho fihla metseng ea bona ha ke so fihle. Ke utloa ha bona bao re ntseng re teana, ba bang ba re ba phela ka thata, ba bang ba fumana ho lema, haholo ba kang ba ha Makotoko. Ache, bona ke e ke utloe ho boleloa bophelo ba bona, ba re ka 'nete ba fumane temo, ba a lema le bo-Nazaretha. Empa, lintho tsa ho reka lipeo le menontša ke tsona tse ba thatafallang. Ba bang ha ba na bothata, joaloka ha le mahaeng mona ba ne ba sa tšoane. Empa, joale motho bophelo boo u fihlileng ho bona u tla bo tloaela ka mora nako e telele. Ba bang ba batho ba fallisitsoeng ba bontša ba phela, empa ha ke eso fihle ha bona. Ke ba bona ha re teana mona litseleng, ba bontša hore che bophelo bo teng.

Ba bang ba paka e le lisono ha re teana le bona. Ba ntseng ba phela ka hare ho sebaka sena ba fuma-fumane molemo hoba ke moo ba filoe lintho tse itseng, ba ahetsoe matlo ao a matle, ba fuoa likhase. Ha ke tsebe hore na ha khase e felile ba tla boela ba e reke-loa, kapa bana ba litofa tsa mashala ba tla be sa le ba a fuoa, moo ha ke tsebe. Re se re tla bona khabareng hoba ba qala ho li fuoa hona joale. Le batho bana ba fallisitsoeng ke morero ha ho na mosebetsi oo ba o sebetsang, ba ntse ba tšoana le rona. Ho ka tholoa ngoana a le mong e be o ntse a sebetsa empa ka nako e 'ngoe e be ha ho ngoana ea sebetsang ho hang. Ha ho na mosebetsi o motho oo sebetsang, u lutse feela.

“U tla utloa motho a ntse a re, ‘ha ho ntho eo ke e fumanang,’ a ke ke a u joetsa sepache sa hae...”

Batho ba mona, ha ba eso etsetsoe lithupelo, lipitso tsona ba ea li tšoara ba ntse ba re ba tla etsa empa ha ho tema. Tabeng ea lipabinyana, ke ee ke utloe ho ntse ho thoe ba fuoa kutloiso-bohloko, feela ba ntse ba lla ba re ha ba fuoe ka mokhoa o setereite, e tla e le 'nyane-nyana ntho eo ba e fuoang. Kutloiso-bohloko ke chelete eo ho thoeng ba utloisitsoe bohloko ha ba fallisoa. Eona ha ke tsebe hore na ba tla e fumana nako e kae le hore na ba e fumana e le kae. U tla utloa motho a ntse a re, 'ha ke na ntho eo ke e fumanang,' a ke ke a u joetsa sepache sa hae. Phapang e teng pakeng tsa batho ba bang ba ntseng ba fumana litsiane. Ba tsebang ho sebelisa chelete ba ntse ba tseba ho phela ha ba bang re ntse re tšoana.

'Mè 'Mamookho o boletse tjena ha a bua ka bophelo ba bona motseng moo; ache ntate, 'na ke bona bohlokoa ba ho phela hantle mona. Ka 'nete, re phela ha monate ha ho ntho e re tšoenyang, re tla mpe re tšoenyehe feela ke lona letamo leno le eona naha ena e nkiloeng, eo joale ho nkiloeng le lihloliloeng tsa rona. Ha re sa tseba na re ea kae le ha bana ba kula, u ke u re thala-thala moo u tsebang hore setlama se itseng se teng 'me se tla nthusa, joale ha se eo. Ha ho so etsoe letho ka taba ea lihloliloeng. Re ntse re thetsoa ho thoe, matšelisō a lona a lihloliloeng a ea tla. Ra re ka re matšelisō a lihloliloeng tsa rona re ea a batla re tlo etsa lithupelo mona, re tlo itšebetsa. Ha re ka fumana thupelo re tla tseba ho itšebetsa ka chelete ea rona ea lihloliloeng, feela ba ntse ba re ba ea tla, ho fihlela lena. Ha ho so be le thupelo eo, le ha e le maoba ba ne ba ntse ba le teng ka moreneng. Sechaba se ntse se bua ka eona chelete eo ea lihloliloeng hore se ea e batla se tlo bona hore na se tseba ho etsang ka eona. Sechaba se batla ho etsa mesebetsinyana eo se ka iphelisang le ho ithusa.

Litšepiso ke hore chelete e tla tla. Sechaba se ile sa re, 're batla leloala, oee rea sokola,' haesale ho fihlela re ba re koenea re re ache joale re batla ho tla iketsetsa 'marakanyana oa ho teha mona re tsebe ho bona hore na chelete ea rona ea lihloliloeng e sebetsa joang. Ba ntse ba re e'a tla ha ho na ntho eo ba e latolang. 'Na ke bona e ka mathata a maholo a tlisitsoeng ke morero, ke tlala masimo a nkiloeng le libeso. Ha ho sa na moo re roallang, e se e le libakanyana tse fokolang le tsona lithhare ha li eo. Joale bothata bo boholo-holo boo ke bo bonang ho rona ke letamo lena. 'Na ehlile metsi ana a mpeile bothateng bo boholo. Leha ho le joalo morero o ntse o re thusitse ka litsela. Re ne re sokola haholo ka batho ba kulang le bafu.

Tabeng ea phalliso ea metse, 'Mè 'Mamookho o nahana hore hoja batho ba motse o le mong ba khethile ho fallela sebakeng se le seng ho ka be ho bile bonolo ho tloaela sebaka se joalo. Batho ba morena a le mong ho ja ba ile ba khetha ho ea sebakeng se le seng, ke bona e ka e ne e tla ba bohlokoa. E ne e tla ba bohlokoa hobane ba fihla ba se ntse ba tsebana ba tloaelane, ba tseba le ho thusana ka ntho e 'ngoe le e 'ngoe. Empa hona joale ba tla qala bocha ho fihlela

ho ka fumaneha hore ba tloelane motseng moo ba tsebe ho thusana. Ntho e 'ngoe le e 'ngoe e tsoa pelong le kelellong ea motho ka bomong, hore na ha a fihla ka hare ho sebaka o sheba se etsoang ke 'me o ikhethela ho etsa joang.

Nkhono 'Maseipati

Nkhono 'Maseipati o lilemo tse ka bang 81, 'me o fallisitsoe ho tloha Molika-liko ho ea Likalaneng. O bonahetse e le motho ea lulang a thabile 'me a thabela baeti. Ha a tsebe palo ea lilemo tsa hae, empa o hopola hore ha Letsie II, ea ileng a hlahlangoa ke Griffiths a hlokahala, o ne a se ntse a le moholoanyane ba lilemo tse pakeng tsa supa le robong. Puisano ha ea ka eaba bobebe hobane setloholo sa nkhono 'Maseipati se ne se tsamaea se arabella nkhono le hona ho mo omanyetsa tse ling tsa likarabo tsa hae.

“Ka letsatsi le leng ke ile ka ea Maseru koana ke ilo bona ngaka. Ba ile ba mpotsa hore na lilemo tsa ka li kae. Ka ba bolella hore ha ke tsebe hantle, empa ha morena Letsie II a e shoa, ke ne ke se ntse ke le lilemo tse bo supa ho isa ho robong...”

Ha a botsoa lebitso la hae le lilemo, nkhono 'Maseipati o ile a araba ka hore; lebitso la ka ke 'Maseipati. Ha ke tsebe lilemo tsa ka hantle. Ka letsatsi le leng ke ile ka ea Maseru koana ke ilo bona ngaka. Ba ile ba mpotsa hore na lilemo tsa ka li kae ba re, 'lilemo tsa hau li kae?' Ka ba bolella hore ha ke tsebe hantle, empa ha morena

Letsie II a e shoa, ke ne ke se ntse ke le moholoanyane. Ke ea kholoa ke ne ke le lilemo tse bo supa ho isa ho robong. Morena Letsie ea ileng a hlahlangoa ke Griffith o hlokahetse ke le mokalo ka ngoanana enoa. *O supa ngoanana ea ka bang lilemo li robong.* Ba ile ba nka libuka ba phetla 'me ba mpoella hore na Letsie o hlokahetse neng. Ba ne ba tseba selemo seno hobane ba na le libuka tse ngotsoeng litaba tseo, eaba ba hakanya lilemo tsa ka.

Nkhono Maseipati o ile a botsoa hore na ke nako e kae a le mona, le hore na bophelo ba teng bo joang. Ke selemo sa boraro, e bile re se re ntse re le haufi le sa bone re le mona. Ha ho bonolo, empa re ntse re tloaela. Ke bolela hore, re siuoe mona re se na majarete kapa oona masimo ao re ka a lemang hore re 'ne re phele. Re hloloheloa lintho tseo re neng re li lema, empa ha ho thuso hobane ha ho masimo moo re ka li lemang teng. Ha re ea fuoa masimo hore re leme, re beuoe mona re le joalo. Batho bana ba morero ba re fa lijo-thollo hore re je. Re ile ra botsoa hore na re batla ho tšelisoa ka eng seabeng sa masimo ao morero o re amohileng oona. Ke ne ke na le masimo a mararo, eaba ke ba bolella hore ba mphe chelete bakeng sa masimo a mabeli ebe bakeng sa ena e le 'ngoe ba mpha lijo. Empa joale ke maketse hobane lemong sena ha ke ea fumana matšelisiso ho hang. Ha ke ea fumana lijo tsa kotulo tseo ke tšoareleng ho li fumana mariha a mang le a mang bakeng sa tšimo eo ke kopileng lijo ka eona.

Ha ke sa tsamaea sebaka se se telele, ka lebaka leo ke sitiloe ho ea moo morerong ho ea botsa hore na ke timetsoeng lijo. Ke bile ha ke na chelete ea ho palama ho ea moo. Ke lula le setloholo sa ka le lelapa la hae. Ke eno moo a tlang le teng. *A supa nqa ea heke ea hae.* Mohatsa hae ke mosatsana enoa ea ntseng a feta mona. O ntse a hloekisa ntlo. Ba hanne, ha ke ba roma. Mohlankana enoa ha a batle ho rongoa, joale ha hona motho eo nka mo romang. *Ha a botsoa hore na ke eena a le mong ea sa fumanang matšelisiso a lijo motseng moo nkhono 'Maseipati o ile a hlakisa hore;* motseng ona batho ba fumana matšelisiso a chelete e seng lijo. Empa, ke ithutile hore ba ha Makotoko ba ile ba fumana lijo. Motho e mong o ile a fihla mona ka koloi. Ha ke tsebe hore na e ne e le e mong oa ba morero hobane ke

haelloa ke pono. O ile a ntumelisa a re, “o phela joang ’mè ’Maseipati?” “Ke ile ka araba ka re, ‘ke ea phela empa ke bolaoa ke tlala hobane ha ke ea fumana lijo tsa ka lemong sena.” O ile a makala ho utloa hore ha ke ea fumana lijo a mpotsa hore na ha ke ea ea ho ea botsa Mohai ke eng. Ke ile ka ’molella hore esale ke kopa litloholo tsa ka ho ea etsa joalo, feela li hanne. O ile a mpoella hore o tla botsa Mohai, empa ha a e-so khutle esale e le hono.

Ho thata, litloholo tsa ka li ea sokola hore re je hobane le chelete eo re e kopileng bakeng sa masimo a ka a mabeli ha eso tle ha joale. Chelete eo re neng re e filoe bakeng sa lemo tsena tse tharo e felile hobane re e sebelisitse ho ea Maseru ho ea bona lingaka, le mabaka a mang a mangata. E ne e le chelete eo re neng re bolelloe hore re tla e fumana ka lemo tse tharo kamora phalliso, e le chelete ea kutloiso-bohloko. Re itjella papa le moroho oa sesotho, leha o sokolisa. Re ja le linaoa le lierekisi tse tsoang ho bona ba morero, empa lemong sena ho thata hobane ha ke ea fumana lijo tseo. *Tabeng ea hore na lijo tseo ba neng ba li ja lapeng moo li fetohile esale ba fallisoa, nkhono ’Maseipati o bontšitse li fela li fetohile.* E, li fetohile. Mona ntho e ’ngoe le e ’ngoe e thata ho fumaneha. Molika-liko koana ntho tsohle li ne li le ngata. Re ne re ja papa, meroho ea naha, lebese la likhomo, linaoa, lierekisi le lensis. Mona rea lapa hobane meroho ea naha e’a sokoleha, ha re na masimo a ho lema tsona linaoa, lierekisi le lensis.

Setloholo sa ka ha se sebetse. U ka ’na ua ’motsa hore na o sebetsa kae. Nka se tsebe, mohlomong o ea sebetsa. Ba ne ba tšepisitsoe mosebetsi. O kile a sebetsa ha re ntse re le Molikaliko. Ke ne ke sa tsebe hore na o sebetsa ’mileng kapa nqa e ’ngoe. Morero o ile oa re bolella hore re tla fuoa monyetla oa pele ha ho fihloa litabeng tsa mosebetsi, empa ha ho etsahale joalo. Ha re ea ka ra natsoa. Morero o hira batho ba tsoang libakeng tse ling, tse sa angoang le ho angoa ke morero, rona re siuoe re le tjena. *Potsong ea hore na haesale ba fallisoa, ha ba eso fumane mosebetsi morerong, setloholo sa nkhono ’Maseipati se neng se mametse litaba tsa bona se ile sa araba.* Morero ha esale o ntse o re thetsa ho fihlela hona joale ha re sebetse. Hona joale liphoofolo tsa rona li shoa ke tlala. Re ne re

khotsofetse ke lehae leno la rona. Re ne re lema matekoane, ebile re ne re sa sokole letho hore re phele. Ha re na le masimo ao re a lemanang mona. Re ka lema kae moo? Mobu ona o lehlabathe ha o ea lokela lijalo, le eona meroho. Bona mane, poone e omeletse hobane ho ea bata mona. Sebaka sena ha se ea lokela temo. Ke motebong mona.

Ha nkhono 'Maseipati a botsosa hore na ke mang ea khethileng sebaka sena, setloholo sa hae se ile sa boela sa mo kena hanong. Ke eena nkhono. Ke 'na, ho bolela nkhono 'Maseipati. Ke se khethile ke nahana hore ho tla ba bobebe ho setloholo sena sa ka le mohats'ae hore ba fumane mosebetsi. Ntho ea bohlokoa ke mosebetsi. Ke ne ke tseba hore ke se nke ke ka sebetsa, eaba ke ipotsa hore na nka khetha sebaka se mabalane joang empa nke ke ka hlola ke sebetsa. Mosebetsi e mengata mona, empa batho bana ba sa batle ho sebetsa. Patsi e teng eo batho ba ka e roallang ba e rekisa. Meroho ea naha le eona e teng joaloka lipapasane le eona e ka rekisetsoa batho ba tsoang mabalane. Hape, ba ka hela 'me ba rekisa joang bo rulelang.

Nkhono 'Maseipati o ile a bontša hore o amana le morena oa sebaka seo a falletseng ho sona le mosali oa hae, empa ha ba mo tsotelle. E ba teng, batho bao ke amanang le bona, ke morena oa sebaka sena hobane 'ma'e e ne e le khaitseli ea monna oa ka. Leha ho le joalo ha ho thuse letho hobane bana bao ha ba ntsotelle. Setloholo sa nkhono 'Maseipati se ile sa boela sa kenella moqoqo. Ha ba u tsotelle hobane u tlile lapeng le leng la hau mona. Ha ke latole letho, empa ke morena le mohats'ae empa ha ba ntsotelle. Ha ba ntsotelle ka ha batsoali ba bona ba hlokahetse, ho hlakisa nkhono 'Maseipati.

“Molikaliko koana re ne re e-na le lijo selemo ho pota, mona re lapa selemo ho pota.... ”

Ke ne ke sebetsa ka joang mehleng ea ka. Ke ne ke loha meseme, metlhotlo le liroto. Ha ke tsebe hore na ke ne ke tla tsoele pela ho loha ha joang bo ne bo le teng hobane ke se ke haelloa ke pono. Ha ho na loli mona, empa mosea o teng. Mosea o boima, empa ho na le lekhoa le leng le tlang mona ha ngata le tlilo reka joang

bona. U tla bona a bokella batho bohle ba helang joanng bona, ebe o bo reka ho bona. Ha re sa le Molikaliko batho ba mona ba ne ba se ntse ba phela ka ho rekisa bona joanng bona. Empa, batho bana ba bacha ba bonahala ba sa rate mosebetsi ona. Ha ke tsebe hore na lekhooda lena le etsang ka joanng bona boo esale le bo reka ho tloha khale. *Ha a botsoa hore na batho bohle ba tlohang Molikaliko ba khethile ho tla Likalaneng, 'Mè 'Maseipati a arabela ka hore; Ae, ha ba ea tla mona kaofela. Mona re bararo feela. Re ile ra arohana hobane re khethile libaka tse fapaneng. Ba bang ba ha Makotoko, ba bang ha Matala, ha rona re le mona. Re phuruselitse joaleka malinyane a linonyana. Ho na le ba bang ha Koporale. Kea ba hloloheloa batho bano ba bang bao re neng re lula le bona, nke ke ka ba hloloheloa ke eng? Ke ne ke tloaetse ho phela le bona. Le ha ho le joalo ha ho na letho le ka etsoang, re tlameha ho tloaela libaka tse ncha tseo re phelang ho tsona.*

Nkhono 'Maseipati o hopola bophelo ba bona Molikaliko ka tlholohelo e kholo, haholo hobane a bona bophelo ba mona Likalaneng bo le boima. Koana Molikaliko, bophelo bo ne bo le botle haholo. Ha e le ntlheng ea lijo teng re ne re ikhona, kea hlapanya. Bophelo ba mona bo thata. Re sokola ho fumana eng kapa eng, esita le meroho ea naha. Molikaliko koana re ne re ena le lijo selemo ho pota. Mona re lapa selemo ho pota. Ke hloloheloa ntho e 'ngoe le e 'ngoe eo ke neng ke e lema le sebaka sa Molikaliko ka bo sona. Morena oa rona o ile ha Matala. Ho etsahetseng ke hore, morena oa rona o ile a hlokahala, joale mosali oa hae o ne a tsoanetse ho nka marapo a puso. Mofumahali o ile a beha mora e mong oa bo abuti'ae setulong, a khetha ho ea ha Matala hobane o hlahetse Masianokeng, Maseru. Re fumane pii hore o se a hlokahetse. Ke ne ke rata ho ea mo pata ruri, empa ke ile ka sitoa hobane ke se na chelete ea ho palama.

Ha a hopotsoa hore lilemong tse tharo tse fetileng, pele a tlosoa Molikaliko o ne a re pelo ea hae e tla otlala e shebile Molikaliko, nkhono 'Maseipati o ile a tseha haholo. E se e tloaela sebaka sena. Ke ile ka hlokomela hore ha ho thuso ho lula ke nahana hore ka tsatsi le leng ke tla khutlela Molikaliko. Ke tsofetse hona joale, ebile

ke ea bona hore nke ke ka hlola ke khutlela Molikaliko. Ka lebaka leo ke tlameha ho amohela. Batho ba mona ba re amohetse, 'me likamano li ntle. U ea bona ba re fa le lijo, joaloka erekisi ea lehoetla eo u fumaneng ke ntse ke e ja. Ha ho so ka ho eba le liphapang, ha ke e'so utloe letho ruri. Ke u boleletse hore morena enoa oa mona ke mora'ka. Le ha ho le joalo, o re amohetse ebile o re nkile joaloka batho ba hae.

Re ea lithabeng mane bakeng sa patsi. Bashemane ba na ba e roalla ha ba ntse ba lisitse, ba tle le eona mantsiboea. Hona le lerako la mokhoro ka nqeno ho ntlo, re besa ka teng re phehe ha pula e sa ne. Empa ha pula e na re pheha poraemeng. Batho ba morero ba ne ba itse ba tla re fa lipaola tsena tsa sejoale-joale, empa ha re li bone ho tla. Ha li e-s'o tle. Ntho eo ba e entseng ke ho tlisa lintho tsena tse kholo tse putsoa. Li ka morao ho ntlo. Ba file lelapa le leng le leng mona tanka e le 'ngoe. Ba itse ba tlo re etsetsa metsi ka tsona.

Hajoale re kha metsi lilibeng ka tlase ka mane, ka mose mono. Liliba tsa Molikaliko li ne li le hole haholo nakong ea komello, empa ha pula e le teng re ne re se na mathata. *Potsong ea hore na ba hopolitse batho ba Morero hore sebaka sena se ea bata ba hloka lipaola, nkho 'Maseipati o ile a bontša ba entse joalo.* Ee, re ba hopotsa mehla ena. Ba re joetsa hore li ntse li tla. Ekaba ba qalile ka metse e meng hobane re bangata, ha ke tsebe. Mohlomong ba qalile ha Tšiu. *Setloholo sa nkho 'Maseipati se ile sa boela sa kena moqoqong hape ha ho botsoa hore na ba lebeletse lipaola tsa mofuta ofe.* Ke bona makoti-koti ana a lipaola tsena tsa khase tseo ke sa li batleng. Ke ba boleletse hore ha ke batle paola ea khase 'na, *ho araba nkho 'Maseipati.* Ee, re lokolohile ho ikhethela. Ho bonahala ba qalile ka ba khethileng lipaola tsa khase hobane ke utloile hore ba se ba fane ka lipaola tsa khase ho ba li batlileng. Ha ke batle paola ea khase hobane, ke ile ka bona hore e kotsi, ke e tšaba haholo. Ke ile ka bona e chesa ntlo ea motho e mong mabalane koana. Ntho e 'ngoe le e 'ngoe e ile ea cha lore. Oho, ae ke ea e tšaba 'na. Ha ho na letho leo re iphuthumatsang ka lona. Ha ho letho hohang, ntle le likobo. Re tlameha ho ora letsatsi ho tloha hoseng ho ea mantsiboea.

Potsong ea hore na hobaneng ba sa bese mollo ka tlung, le hore na o rata ntlo ea hae e ncha, nkho 'Maseipati a re; re ka etsa joalo joanng? Ntlo ena ke ea sejoale-joale. Ha ho moo motho a ka besang mollo. Ha u tsebe hore e aluoe li-tiles fatše moo, le siling holimo. E, nka se e rate joang moetsetsoa. Ke ea e rata hobane ha ke ea ntša le sente khahong ea eona. Molikaliko koana re ne re lula matlong a joanng a marontabile. Ke ne ke se na ntlo ea masenke. Ke khotsofetse, ke pha-balimo ena. Setloholo sa nkho 'Maseipati sa kenella litaba hape. O e thabetse hobane o tsofetse. Mpho-feela ena ea ntlo ke ntho e sele. Hona joale e'a peperana, joale ha re tsebe ho e koala hobane ntho tsena tsa bona ha re li tsebe. E ne e ke ke ea ba bothata ha e ne e sa samentoa. Ha ho thuse ho fuoa ntlo ea sejoale-joale ha feela bophelo bo le thata. Ha ke utloisise hore na o reng ha a re o rata ntlo ena, hobane ntle le hore e ea petsoha, ebile e ea nela. Ntho'ena e tla qetella e re oetse holimo hobane ha re fumane mokhoa oa ho e lokisa. Kaha Morero o re utloisitse bohloko, re tla qetella re le loantša le lona ha le ntse le tla mona.

Nkho 'Maseipati a khalemela setloholo sa hae. Le etsa mosebetsi o motle lona bana ba ka. Moshanyana enoa ha a tsebe hore na o ntse a re eng. Kea hlokomela hore ha e ne e le rona feela ba neng ba ntse ba sebetsana le LHDA hore e re fe lintho tse re tšoanelang, re ne re ke ke ra loka. Empa, hobane le ntse le re thusa, lintho tseo re li lebeleletseng li ntse li etsahala le ha li ea butle. Setloholo sa nkho 'Maseipati sa kenella moqoqo hape. Re koatile ka 'nete ke LHDA le lona ba mekhatlo e ikemetseng. LHDA e re tšepisitse hore re tla una molemo morerong empa ha ho etsahale. Re tlišitsoe mona, ra petlengoa mona, joale re ea lapa re sesa ka har'a bofutsana. Ha re fumane letho la bohlokoa morerong hobane ha re hiroe ebile ha re e'so hiroe teng. Ntho eo re e bonang ke hore metsi a lihlabana a hira batho ba sa angoang ka letho. Ba etsa mesebetsi eo re ka e etsang le rona, empa ba fuoa monyetla oa pele ho rona batsoa-sehlabelo ba morero.

Ha a botsoa hore na lebitso la hae ke mang, setloholo sa nkho 'Maseipati a ipolela. Ke Thekiso Moqhali. Lemong sena ha re a fumana lijo tsa matšelisano. Ke tla botsa mang? Morero ke mang? Ha

ke mo tsebe le ho mo tseba motho ea bitsoang morero. Joale, ke ne ke tla botsa mang? Ha ke mo tsebe hobane ha u ea mono u bua le bona ba u bolella ntho tse ngata. Ehlile, kea ho bona ke se ntse ke tenehile. U bolela hore ke be sa le ke ikokobelitse. Ae, nke ke ka etsa joalo. Le bona ba tlameha ho ikokobetsa. *Mona nkho 'Maseipati a bonahala a soabile haholo ke litaba tsa setloholo sa hae.* 'Na kea tsotella ngoana'ka. Mona ke ha ka, ebile ha ke batle batho ba LHDA ba ntahle feela. Moshanyana enoa o ea hlanya, u se ke u'a mo mamela.

“Ha nka ba ka e apara. O ne a lula le mosali ea monyane. Joale 'na ke ne ke tla e aparelang thapo ea hae. O ne a tlamehile ho e apara.... ”

Moqoqo o ile oa leba tabeng ea molekane oa nkho 'Maseipati ea seng a hlokaetse, le hore na o hlokaetse neng. Ha ke sa hopola, ke khale haholo. O hlokaetse Thota-Moli, Maseru, motseng o bitsoang Mazenod. O ne a ee mono le mosali oa hae e monyane. O ne a e na le basali ba babeli, ke ne ke le e moholo. O ile a kulela mono a ba a hlokahalla teng. Ba re o ne a e a bitse lebitso la ka, a botsa hore na ke hokae pele a feta. Ke ne ke ee ke re na o nkisa ho kae ka nako eno a ntšihile a ea mosaling e mong. Ho ne ho se seo ke neng nka se etsa, eaba o ea hlokahala. Ba re o ne a tloetse hore o tla ea Molikaliko a ilo ntata, empa ho bonahala hore mosali oa hae e monyane o ne a mo hanela, a ba a feta. *Ha nkho 'Maseipati a botsoa ho re na o ile a apara thapo ea monna oa hae o hlalositse hore;* ae, ha ke ea ka ka e apara. O ne a lula le mosali e monyenyane. Joale 'na ke ne ke tla e aparelang thapo ea hae. Mosali eo o ne a tlamehile ho e apara.

Ho ile ha bonahala ha ho buuo ka ho tlišoa ha bafu ba bafalli metseng ea bona e mecha hore nkho 'Maseipati o ne a amehile joaleka bohle ba boneng ketsahalo eo. Mabitla a bafu ba neng ba se ba bolokiloe Molikaliko a ile a chekoa 'me ba patoa bocha mona, ke baokameli ba Morero. Ha ke e'so fihle mono, moo re filoeng setša sa bafu, feela ke utloile hore a ka tlase ka mono. Baamani le 'na ba ne ba le teng ho batho ba patiloeng bocha. E ne e le bana ba ka.

Makese a ne a benya, ho utloa bohloko, e ne e se ntho e ka qojoang. Motho o ne a ka lebala joang? Ho ne ho le bohloko hobane re ne re se ntse re ba lebala. Le ha ho le joalo, batho ba Morero ba ile ba etsa mosebetsi o babatsehlang. Ntho e ntle ke hore litopo tseo li ile tsa isoa setšeng se secha ho tloha koana Molikaliko, 'me le mosebetsi o ile oa etsoa hona moo mabitleng. Ha re ea ka ra kena litšenyehelong tsa letho.

Ha a hopola letsatsi leo ba neng ba tloha Molikaliko, nkhono 'Maseipati o bontša hore o ne a thabile, a hopotse ho tla haeng le lecha. Ke ne ke thabile hobane ke ne ke tlo tsamaea ka koloi. Ke thabetse ho tla haeng le lecha, ntlong eo ke neng ke sa e tsebe le ho e tseba. Ho ne ho na le ntlo e 'nyane mono, e neng e sebelisoa ke basebetsi ba neng ba ntse ba haha moo. Ha ke theoha koloing, ka botsa; "Ke eona ntlo eo le ntlisang ho eona ee?" Mohai, mosebetsi oa LHDA, a tšeha, a re, "e ea nkhono, ke eona ntlo ena." Empa o ne a soasoa hobane o ile a ntšoara ka letsoho a ntataisa eaba o re, "ntlo ea hau ke ena," a supa eona ena. A re, "ke ha hau mona, ke tla u hlokomela ebile u tla khora." Joale hona joale li kae lijo tseo ke neng ke li tšepisitsoe? Ha ba sa mphepa. Ke ea ipotsa hore na ba ntse ba nkhopotse na?

Nkhono 'Maseipati o ile a hopola qetellong ea puisano hore ha a e-s' o ngoathele moeti oa hae. Basali! Ngoana'ka a fumana tlala. Ha ho letho leo a ka le jang, aa! Ha ho na le motoho feela. Ha ho letho. Empa ea neng a qoqa le eena a hopola hoba o ne a ikemiselitse ho mo tlela le tsoekere, 'me ha ba ha etsoa litlhophiso tsa hore a tle a felehetsoe ke moshanyana ea tla tlela nkhono 'Maseipati tsoekere eo. Oho, u ka be u ntletse le ntho ea bohlokoa haholo. Ke rata ho e koma haholo. Mohlomong u ka tsamaea le moshanyana e mong. Ho na le moshemanyana mona. Leloko, o kae? O botsa bana ba ntseng ba bapalla pela lebala. Hei, ka ba ka koenya mathe ha ke utloa hore u ilo nthekela tsoekere. Ke rata tsoekere hona hoo. Ke thabile haholo ha u ilo nthekela tsoekere tjena. Ke tla roma moshanyana ha u khutla.

'Malisema Maliehe

Nkhono 'Malisema Maliehe o lilemo li 81. O fallisitsoe ho tloha Molikaliko, ha Tsapane ho ea ha Kapa, ha Ramakabatane. Nkhono 'Malisema o se a e-na le lilemo tse ka bang tharo a lula motseng ona o mocha. Sello sa nkhono 'Malisema se seholo ke hore, batho ba morero ba ile ba cheka mabota a ntlo ea hae e ncha ba re ba sheba hore ha e ea peperana, empa ba se ke ba hlola ba lokisitse mabota ao leha e le hore mabota a matlo a mang o na a lokisitsoe. O belaela hape hore batho ba bang ba filoe litofo, litanka le lipeo ke morero, tseo eena a sa li fumanang.

“Nkare, ha re tloha ha rōna morero o ne o na le ‘traight.’ O ne o re etselitse litšepiso empa re makala ha e le mona o sa li phethe...”

Moqoqo o ile oa qala ka hore ba neng ba buisana ba tsebane. Ea neng a etsa lipatlisiso o ile a ithalosa a ba a bolela hore o tlike moo ho tla fumana hore na phalliso e ba amile joang le hore na esale ba fallisoa bophelo ba bona bo joang. O ile a hlalosa hape hore o tla

sebelisa mochini o nkang mantsoe hobane ho ngola puisano ea bona fatše ho tla nka nako e telele. Motho ea neng a e na le nkho
'Malisema o ile a nahana hore hoo ho bolela hore nkho
'Malisema o il' o hlaha seea-le-moeeng. Nkare, ha re tloha ha rona morero o ne o na le *'traight.'* O ne o re etselitse litšepiso empa re makala ha e le mona o sa li phethe, 'me re kholoa hore ha o na ho li phetha. Nkare u kene ka tlung ka mono pele re tsoela-pele u bone ntho eo ke buang ka eona. *Ba kena ka tlung.* U ea bona hore na mabota a a joang? Ke bona batho bano ba morero ba entseng tjena. Ke lemo sa boraro joale ho le tjena. Ba ne ba re ho na le matlo a pepereaneng joale ba ntse ba a lokisa, joale ba tlo bona hore na ea ka e joang. Ke ha ba tla e fala tjena. Ba ne ba re ba tla kata ba lokise lebota lena. Esale ba etsa ntho ena ha re fihla mona, lemo sena ha se fela e tla be e le lemo sa boraro. Hona joale ha ke ba botsa hore na ba tla lokisa matlo ana neng, ba re ntho eno ea bona e felile le motho ea sebetsanang le ho lokisa matlo ha a eo. Oa tseba ke nahana hore ba mo tebetse empa joale ha ba batle ea tla etsa mosebetsi ono.

Le matlo ane a holimo a entsoe tjena. Ke ha mora oa ka mono. A ne a entsoe tjena ho tloha ha Matala ho ea Nazaretha le ha Makotoko. Ke hore moo ke neng ke ntse ke fihla ba ne ba a entsoe tjena empa ona ba a sebelitse a felile. Ba a nchafalitse. Ha ke re ke a tšoantša, ke re hona mono ha Matala ke bana ba ka, ke tseba hantle. Le mohla ba ntseng ba qhaqha, ba re re ea ha hau ha re tloha mona. Ba fetse ba tlile ba etsa ntho eno eo o e boneng ka tlung eaba ba ea tsamaea, ho fihlela tsatsing lena ha ba e'so lokise. Oa tseba ke eng, hohle mona bo ha Matala ba isitse litanka tsena tse tšelang metsi le litofu. Hantle, ha Makotoko ke hona moo ba isitseng litanka, hobane ha Matala ho na le lipompo. Ha e le mona teng ha ba so tlise letho. Lemong sena ba fane ka lipeo, ke ntse ke ja litapole tse ke tsoa li khaketsoa Nazaretha tsa Morero. O fane ka lipeo, manyolo le moo batho bano ba lemanang. 'Na ha ke ea fuoa letho. Hona joale ba tlisitse lipeo tsa koano mona. Ha ho letho, le letho leo ba nketsetsang lona. Ntho ena e ka tlung ha e ea etsoa hona joale. Keresemese eane ea lemo se kapele ho se fetileng e tlameha e fihlile ho se ho ntse ho le tjena. Joale hona joale ha ke sa ba bona le ho ba bona.

Ho na le batho ba ileng ba fihla mona, ba basali. Ba ile ba bua joalo ka uena tjena ba re ke ba mokhatlo o ikemetseng. Ba ile ba mpotsa hore na morero o nketselitseng, ka ba hlaloesetsa litaba tsena tseo ke ntseng ke o joetsa tsona. Esale ba e-ea ha ke tsebe hore ke tla fumana thuso ea eng. Oa tseba, ha re tla tla mona, ba ne ba itse re batle libaka moo re ka ratang ho fallela teng. Re ne re ile ra re, ka ha le ea re fallisa rona re sa rate, re iseng moo le ratang. Empa ba ile ba re bolella hore molao o re motho e mong le e mong a khethe moo a eang. Eaba rona re re, re llela mobu eseng chelete ena eo le re tšepisang eona, hobane mobu ke lefa la hau le la bana ba hau, le bana ba bana ba bona. Eaba ba re bona ha ba qamaka, ha ba fumane sebaka seo re ka fumanang masimo ho sona, joale rona re 'ne re shebe moo re ka fumanang mobu 'me bona ba tla re thusa ho hira masimo kapa ho lema lihlole. Le hona tjena ha ba eso re thuse ka letho. Esale re fihla mona le hona tjena, ha esale re sa leme.

Ha e ne e ba matla a teng, u ka be u fumana ke bokelletse lijo tse ngata ka mokhoa o makatsang. Masimo a mangata mona, empa re se na matla feela. Masimo ana a na le beng, empa ba bang ba ntse ba na le masimo a tšeletseng motho ka mong. Ba nang le a fokolang ba na le a mararo. O ea utloisisa hore motho o khakhatha feela, joale a mang ha ba sa a lema, hoo ba neng ba re, ha nka ba le matla ba ka nthekisetsa masimo a bona ka tlohela ho lema lihlole. O ea utloa hore tšimo eo e se e tla ba ea ka ka ho sa feleng.

Batho ba morero ba ntse ba fana ka lijo tsa kotulo kapa chelete ea matšeliso ho ba lahlehetsoeng ke masimo. Lemong sena ha ba ea tla, empa tsena tse fetileng ba e ntšitse ho lekanya boemo ba temo ea ka. Joale, ba ne ba tšepisitse ka hore nako le nako ba tla re neha ka khoeli ea botšelela, joale ke ena e ea fela. Lemong se fetileng ba ile ba tla, le lemo sa pele re le mona, ba ile ba tla morao-rao ka khoeli ea *bo-eiti* re se re sa ba lebella. Ka 'nete re ile ra buisana ba re re ba tšoarele. Lemong se fetileng ba tlile hantle ka khoeli ea botšelela. Ke kopile ho tšelisoa ka chelete hobane ke ne ke re lijo ke tla 'ne ke bone tsa lihlole. Hona tjena ha ke re lijo ba tla mpha kea lumela, empa joale ke phela ngakeng, ke mang ea tla patala? Athe ha ba mpha chelete ke tseba ho ea le ka Thaba-Bosiu tliniking ke fumane

libotlolonyana tsa moriana ke 'ne ke noe, le sesepanyana ke se fumane joale ka ha e le mona ho hlatsoitsoe. Ke mang ea neng a tla mpha sesepa hore ke hlatsoe? Ke ne nkeke ka re poone ke ena mphe sesepa. Joale ba ea ntšokolisa hobane ba tla khale. Hona joale ha ke leka temo ke e leka ka eona chelete eno. Ke hira terekere, motho ea jalang, ea kofolang esita le ba hlaolang hobane ke se ke le moholo.

Ha rona koana re ne re itemela ka likhomo tsa rona, joale ha re na tsona likhomo li felile. Naha ena ea mona e mpe. Li ile tsa khoehlisoa ke phulo ea mona. Khomo tsa loting ha li ea tloaela ntho ena e fuloang mona, joale le methoaela re se re tšabile ho e lata hobane re bone tseo re neng re tlele le tsona li e-shoa ke tlala. Joale re li siile koana joanng bo botle. Li setse le bana ba rona ba ahileng koana thabeng. *Nkhono 'Malisema o ile a tsoela-pele ho hlalosa hore na o khethile sebaka sena seo a falliselitsoeng ho sona hoban'eng.* Ke ne ke khahliloe ke sebaka sa naha ea masimo. 'Na ka bo-'na ba ka ke ne ke sa tsebe sebaka sena, empa ho na le bana ba ka ba neng ba kile ba fihla mona 'me ba mpoella hore sebaka sa temo se sa le se ngata mona. Joale ka ha ke u joetsa hore sebaka sona se sengata hoo nka lemanng hore ke fellowe ha matla a le teng.

Ke na le morali ea nyetsoeng tlase mane, Tlalane. U nyetsoe mona khale, ke mo fumana a se a ntse a le mona. Ke ikhahletsoe ke temo. Feela he, nkare o ile a nthusa hobane ha re ne re sa tsebe moo masimo a leng teng, o ile a mpoella hore sebaka sena se na le temo, 'me a nkhothaletsa hore ke tle mona e le hore matla ha a le teng re tle re 'ne re leme bana ba tsebe ho ja. O na le lijo mobu ona. Ha e le ha leholimo le ile la lumela, re ne re ka ba le tse tšeletseng libale motho ka mong. Lemong sane se fetileng e ne e le ntho e tšosang. E le libale tse teresitseng. Empa e ne e le ho batho ba bang eseng ho 'na hobane 'na ha ke na mobu oo e leng oa ka. Ha ke fumane mekotla e mene ke ntse ke re ke chaile.

Ha a botsoa ka kamohelo eo ba e fumaneng ho morena oa motse oa bona o mocha, le ka ho fumanaha ha lintho tse kang patsi le metsi motseng ona, nkhotho 'Malisema o bontšitse tsena tsohle e se bo-thata. Morena oa mona o re amohetse ka mofuthu o joang. Ka 'nete leshano lona nke ke ka le qala. O re amohetse hantle ka 'nete. Patsi

e ngata hampe ka mona. Ha ke re o'a bona hore ke khohlo ntho eo, ke patsi feela ka mono. Ke mefuta e mengata ho tsoa ho uena hore na u batla eng. Phoso ea teng e 'ngoe feela, ke hore e hloka ho roaloea. Banana ba ea e roala, feela joale ha e khotsofatse hobane e fela kapele. Joale ha likolo li butsoe banana ba ea likolong, ebe ha ho motho ea roallang. Joale likhomo ke tsona tse hulang patsi ka mono, feela joale ha li eo. Libeso tsona li ngata ebile ha li rekisoe. Le lijo re ntse re ja ho jeoang, hobane ke papa le moroho, ho latela ka moo motho a ka lelang. Moroho oa sesotho o teng ka nako ea ona, feela o'a fokola.

“O, bao ba lutse ke ho rata mono. 'M'a ea motho enoa e ne e le mokomiti. O ne a tsamaea libaka tsena kaofela a li tseba. Ha a khutla ha Matala, o ile a bolella batho bana hore bophelo ba ha Matala bo thata ba ke ke ba bo khona....”

Ha ho bontšoa phapang pakeng sa bona le batho ba falletseng ha Matala, ka hore bona ba na le libeso tse sa rekoeng le hore masimo a mangata, nkhono 'Malisema ha a ka a makalla bothata ba bophelo ba ha Matala. O, bao ba lutse ke ho rata mono. 'M'a ea motho eno, a supa moshanyana ea lutseng fatše, ha a sa phela. Feela e ne e le mokomiti. O ne a tsamaea libaka tsena kaofela a li tseba. Ha a khutla ha Matala, o ile a bolella batho bana hore bophelo ba ha Matala bo thata ba ke ke ba bo khona. A re ho bona, nako e sa le teng ba ka chenchaba sebaka seo ba batlang ho ea ho sona. Ha ba ea ka ba mo mamela, 'me joale manganga a ja monga ona. Ba re ba isitsoe ke chelete ea lihloliloeng. Chelete ea lihloliloeng e entseng joang? Ba bona e ka re sa tla e fumana chelete eo? Lihloliloeng ho ne ho ntse ho itsoe re tla fumana chelete ea tsona. Ka morao ba re e se e ka oela ho morena, morena a etsa ntlafatso ka eona. Haeba ho etsahetse kapa ha ho ea etsahala, ha ke tsebe. Re kha metsi ka nqena mona, ha se hole. Setloholo sa araba ka hore; 'a hole metsi ano, mosali moholo ha a tsebe.' Feela joale pompo ha se ea rona. Ke pompo ea sechaba sa mona, re e fumana e se ntse e le teng. Beng ba mona ba ile ba re, hore re khe metsi mono, re lokela ho ntša lekholo la maloti lelapa ka leng. Eaba re ea e ntša, joale ha re na mathata. Ba ne ba re

re ntše chelete eno hobane le bona ba ntšitse chelete hore pompo eno e be teng. Le ka mona ka khohlong bakeng sa patsi ho ile ha ba le pherekano, tsekisano pakeng tsa marena, moo a neng a tsekisana libaka le lihloiloeng. O’ a bona moo ho thoeng ke Moeling? Morena oa teng o ne a re mona ke sebaka sa hae le khohlo ena ke ea hae. O ne a khanne likhomo tsa motse ona kaofela naheng moo a li isa mane ha Theko. Morena oa mona a re batho ba motse ona ba tlohele likhomo li tla latoa ke eena. Ka morao ho moo, litaba tsena li ile tsa ea makhotleng ’me nyeoe ea bona ha e’so fele. Morena oa rona o ile a re kopa hore re nts’e maloti a mashome a mane lelapa ka leng, hobane joale litaba tseno li se li le makhotleng joale babuelli ba batla chelete. Re ile ra nts’a chelete eo, joale nyeoe ha e’so fele le hona joale.

Moqoqo ha o ntse o tsoela pele, ho bile ha hlaha hore nkhono ’Malisema le nkhono ’Maseipati ba ea amana. Ke moo nkhono ’Malisema a bileng a botsoa ka hore na o se a fumane litofo tseo ba neng ba li tšepisitsoe ke ba morero. Ke ngoaneso tjena, ’m’a ea mohlankana oa ka le matsal’a ’Maseipati ke bana ba motho. Joale oa bona hore ke ngoaneso. Ao, ngoaneso batho, ke ea kholoa o se a iname. Ha ho setofo. Ba Morero ba ile ba fihla mona ba nkile lipampiri ba re ke khethe setofo seo ke se ratang. E ne e le mefuta e ’meli, sa mashala le sa khase. Ke ile ka khetha sa mashala hobane sa khase ke ea se tšaba. Ho thoe se etsa limakatso. Haesale ba e ea mohlango, ha ba so khutle. Ka ’nete ke kula mangole, ntlo eno ea rontabole oa e bona? Ke eona ea bo ngoana enoa, a supa setloholo. Re e besitse re se na boikhethelo haholo bakeng sa bana ba banyenyane. Hona joale ntlo eno e tala e re tlaka ke mosi, empa re ne re tla etsa joang? Terata ena e ne e ntse e kopane mona. Ka bosiu bo bong ke theoha mono, ho le lefifi, ke utloa ke se ke hlajoa ke terata mane qetellong ea eona ke ntse ke re ke tla ka tlung. Ha ke re ho ne ho le lefifi. Ke mona moo ke ileng ka feta keiti ka ea tlase. O’ a bona ke ne ke batle ke tsoa kotsi? Ke ha ke tla kopa bana ba ka hore re etse tsela ena eo u e bonang. Ba ile ba lumela, ’me eaba ba poma terata tsena hore ba mpulele tsela. Hela, ke ne ke bona e ka ke tla qetella ke oetse ka lilomong ka koana. Hona joale tsela e se e le setereite,

ke itsamaela ke le mong. Ka 'nete, 'na ke ne ke re le ha ba morero ba ka ikhantša, feela le tšepahale hore le bue le bona.

Leha e le hore nkhono 'Malisema o ntse a ile sebakeng seo eseng mabalane hakaalo, o bontša meriana e mengata ea sesotho eo ba neng ba e sebelisa Molikaliko e le sieo sebakeng sena. Litlamatlama tsa mona li fapane hole le tseo re neng re li tseba koana. Ke re le tseba tseo ke neng ke tseba hore ke li fa bana ha ba tšoeroe ke mala ha li eo. Re ne re cheka bo lisepa tsa linoha re ba fa ha ba tšoeroe ke mala, le hoja batho bana ba tsoang Maseru ba ne ba se qeta, kaha ba ne ba se nka ka mekotlahali le sehalahala sa matlaka. Che tlhare ha se eo akere hobane ha lefu le se le entse qeto ka motho, ho tla etsoa tsohle empa li ke ke tsa thusa. Mona re ntse re matha re ea ho ba tsebang, joale ntho eo ba tlang ka eona u ke ke o'a e tseba hobane o tla a se a tutse, a fihle a re mo etse tjena. Lingaka tsa sesotho li ngata, feela ba chelete. Koana re ne re lefa ka chelete feela ha re ea *dispensary* Likalaneng kapa 'Mantšonyane. Re ne re isa mafu a kang letšollo lena le lengata le 'mele o opang, joalekaha o opa tjena. Basali ba ne ba pepela hona mono Likalaneng, kapa 'Mantšonyane, kapa Marakabei. Mona ba pepela ka mona ka ha 'Mathotoane. Oa tseba, pele-pele 'Mantšonyane ho ne ho se na chelete. Ke hore, mokhachane ha a se a ile moo, o ne a balloa hore a 'ne a tle tliniking, a fuoa bukanyana. Chelete ena eo a ntseng a e ntša ea tliniki, e ne e apesa lesea mohla a pepileng. Ha ke tsebe hona joale.

Ke hlaha Molikaliko ha Tsapane. Feela, ha Tsapane ke moo ke nyetsoeng, ka tsela ea Senqunyane. Ha Koporale ke hona moo morena ea mpusang a lulang. Oa bona ha u tšela lihlobong moo, motsenyana ono o ka holim'a noka ke hona moo ke neng ke ahile. Ha ho tšabehe, nkile ka ea ha ho fallisoa mabitla, bana ba ka ba nkopa hore ke il'o supa mabitla a bana ba banyenyane. E ne e le mabitla a bana ba barali ba ka. Ba ne ba ile ba hlokahala ba le ha ka, eaba ba bolokoa hona mono. Joale ba ne ba ilo fallisoa ba isoa ha habo bona. Ka fumana e se e le lithako feela. Ha ho tšabehe.

Molekane oa Nkhono 'Malisema eena ha a hlokahalla hae mona. Eena ha a patoa mona, hobane o hlokahetse khale mehleng eane eo Basotho ba neng ba sa nyolloe Gauteng ha ba hlokahetse. O

hlokahalletse mose koana. Ha re le tjena ha ho ea tsebang lebitla la hae. Le tsejoa ke mora oa hae a le mong ea neng a atlehe ho ea fihla. Feela ho tseba teng rea tseba hore ha a oeloa ke maene, empa o ile a kula. O ile a ntsebisa hore o ne a kula, a re ha a ka hlapoheloa o tla nyoloha. Ho ile ha feta khoeli feela, eare ha ea bobeli e qaleha lengolo la fihla le bolela hore 'nete ke mofu. Joale mora hae a be a ea. Ke ka nako eo batho ba neng ba haneloa ho tšela mono Maseru. Ke ne ke khutle ka mono ka borokhong, ke re ke ea teng. Passport ea ka ba e lahlela koana. Ka Lesotho ka mona ho ne ho se na mathata, e itse ha ke fihla ka koana maburu a be a re ke se ke ka tšela ke ea hlanya. Ha nka u bontša eona passport eno u tla bona hore nkile ka ba motho.

Tabeng ea likolo le likereke, nkho 'Malisema a bontša hore mona motseng o mocha, li batla li le hole ho feta ha habo koana Molikaliko. Litloholo tsa ka li kena sekolo ha Seeiso. Ha Seeiso moo ho hole, Molikaliko likolo li ne li le haufinyane. Bana ba pasitseng hlopha sa bosupa ba se kena ha 'Matholoana, sekolo se teng mono seo ho thoeng ke Mohlalisi. Le likereke li hona ha 'Matholoana, ke kereke ea Roma, ea Fora kapa e ha Seeiso, ha ke sa tseba. 'Na haeso e ne e le ha Mohale Posholi. Ha se hole haholo le ha Tsapane, ho joalo ka ha 'Matholoana ha u le mona. Le hoseng ha ke ne ke ea teng, ke ne ke fihla ke itulela, ha morao ke khutlela hae. Re ne re kena sekolo se le seng le monna oa ka, mono ha Poloko, Poloko Primary. Re ile ra buisana 'me ra lumellana eaba re a chata. Lifoto ha li eo, bana bana ba li lahlile, tse ling li ne li se li senyehile tsa chesoa. Le uena u ne u tla 'mona, ha li ne li le teng. U bone hore na ke ne ke nyetsoe ke mohlankana ea joang. Jo, e ne e le tjaka. A le molelele, botle ha ke sa bua. Barali ba hae le bara, le eena ntat'a moshanyana enoa, ba tšoana le eena. Passport ea hae ea khale e ne e ntse e le teng. Moshanyana o teng oa ngoanabo enoa, ka 'motsa hore na ke mang ea fotong eo, a re ha a mo tsebe, feela o tšoana le ntat'ae. Le barali ba hae ke ntho tseno feela tse tšoanang le ntat'a tsona. Hela, e ne e le motho, ke ea u joetsa. Lithope li ne li itiha malito ho eena. *A bolela joalo a bobothehile haholo.* Ka 'nete, 'na ke ne ke sa nyaloa ke bo ho mang, ke mobe feela ke ne ke ikhantša. Ke ne ke

batla hore ha a koatile, ba se ke ba bona, ha a thabile teng e be ntho e tšosang. Ho bana ba ka, ho chatile ba babeli feela, ngoanana le moshemane ba baholo ba hlahlamanang.

Nkhono 'Malisema o ile a botsoa ka likoloi tsa bana ba hae tse neng li eme kapele ho matlo. Ba li rekile ka chelete ea Morero ha re qeta ho tlosoa koana. Ho tsoile chelete re sa le koana, eo ho neng ho thoe e phallela hore re ise bana ba rona likolong. Ha re fihla mona hoa tsoa chelete eo ho thoeng ke ea kutloiso-bohloko. Re e fuoe lemo tse tharo tse latellanang. Joale ha bonahala hore ha re ntse re bokelletsa re etsa ntho e toma. Eaba moshanyana enoa o re ka mokhoa oo a bonang mathata ka teng, o kopa re mo tlatse a reke koloi. Eaba o reka tekisi eno. Joale ha u e bona e le joalo, e eme feela ka moqhobi le mabili. Batho ba bangata ba batlang ho e khanna, empa joale ha ena mabili. Joale, ntat'a moshanyana enoa o sitoa ho a reka hoba o ile a tsosa lelapa ka mosali e mong hobane 'mè oa ngoana enoa o hlokahtse ha re se re ntse re tlo tla mona. *Kaha nkhono 'Malisema a ne a lula ntlong ea joang koana Molikaliko, o ntse a e' so tloaele ena e ncha ea masenke.* E ea ntlhobaetsa, haholo hobane ke itsofaletse. Pula ha ena, u ea e utloa, le moea ha o le teng u ea u utloa, ebile e ea bata. Oa bona moo likhohloana li ngata, u tla fumana e le seretse feela ka tlung ka mona e ka hoko ea likolobe, ha pula ena. U koropa letšehare lena lohle. Koana, ha ke ne ke lila hoa ka e ne e le ho fiela feela ho sa tsotellehe hore na pula e ea na kapa che.

Nkhono 'Malisema o re ha a tsebe hore na u entseng hore a hole hakana, ebile o re eena o se a batla ho phomola. Ha ke re 'na ha ke sa le batla le lefatše lena, o'a utloa bana ba ka ba re ba ntse ba nkopela bophelo bo fetang mona. Motseng ona mona moo ke haileng teng, ke 'mè a le mong, o se a bile a hlokahtse, eo ke neng ke tsota ntate Molimo ka eena. Lilemo tsa hae ha li baloa li ka pele ho tsa ka, feela o ne a ntse a tseba ho sebetsa, a phomola feela ha a robala. Kantle ho mono, ha ho motho ea moholo ho mpheta motseng mona. Ke letsopa la khale le matla. *Ha a botsoa ka litaba tsa phalliso ea mabitla, nkhono 'Malisema o ile a bontša ho ameha haholo, haholo ha a bua ka ngoetsi ea hae.* 'Mè, bohle ke ea ba bona ho ne

ho le bohloko, empa 'mè oa bana ba. Ha ke eso utloe ntho e bohloko ha kaalo. Eena o tlile mona e ntse e le motho. O ea utloisisa hore ke re re tlile moo re qeta ho khaola thapo ea hae Moqebelo. Laboraro e ne e le ha re theoaha, ha re qeta ho theoaha eaba ho theoalo mabitla. O ea tseba monna oa hae o ne a bile a kopile hore a mpe a siuoe o tla latoa ka nako e 'ngoe, empa Morero oa hana. O fihlile mona e ntse e le motho, o ne a ena le khoeli feela ka mobung. Mokete ona ba ne ba entse o babatsehang. Ka 'nete ruri nke ke ka bua leshano. Ba ile ba re ba tle lapeng joale ha ba tloha ba ea linqalong. Ho ne ho hlabiloe khomo tse peli le li khutšoane tse hlano. Hoa tla liphofu; ea bohobe le ea papa, le sesepa se hlatsoang le se hlapang. 'Mè, tsoekere e le motimpananyana. Ache, ba ne ba re fepile ka 'nete. Oa tseba e ne e le makese a supileng kaofela? Che, ha ke eso bone ntho e joalo. Feela he, e ile ea feta.

Nkhono 'Malisema o bontša bohloko bo tšoanang ha a bua ka mohla ba tlohang Molikaliko, hobane e ne e le sebaka seo a se ratang haholo. Haeba ho na le motho ea thobileng Molikaliko ke 'na ngoanak'a. Oa tseba, ke ne ke tseba re tlo latoa ka la hosane. Ha re re, ra utloa ho thoe teraka ha e ea tšela letho, joale re tsebe hore le rona re se re tsamaea. Batho ba ile ba fihla ba thota thoto eno eaba re tla mona. Ra fihla bosiu mona. Oa tseba ke ne ke utloile bohloko hobane le ha ke ne ke bona hore re tlo tlosoa Molikaliko, ke ne ke sitoa ho kholoa. Joale ke bileng ke tlositsoeng ka le hlapa-hlapa, ha ke e'so utloe bohloko bo joalo. Joalo ka ha ke u boleletse, ke ne ke hlahetse tikolohong ea Molikaliko, ke nyetsoe teng ebile ke phetse teng ha lelele. Sebaka seno ke ne ke se rata hona hoo ke eng ke nahane hore neng neng ho tla thoe ke khutlele teng. Le ha ke lora, ke ntse ke lora sebaka seno boholo ba nako.

Malea Tsapane

Malea Tsapane ke mohlankana ea lilemo le 16. Ke setloholo sa mofumahali 'Matsapane Tsapane eo e leng morena oa Molikaliko ha Montiši. Malea le lelapa la habo ba fallisitsoe ho tloha Molikaliko ha Tsapane ho ea Nazaretha ka selemo sa 1998.

“Ba lisetsa thoko le tšimo ea motho, haholo hobane mona ha motho a ka lisetsa pela tšimo ea motho, o mo ahlola chelete e ngata ka mokhoa o fetisisang.... ”

Lebitso la ka ke Malea Tsapane. Ke qalile ho lula mona Nazaretha ka 1998. Lilemo tsa ka li 16, joale ka selemo sena ke kholoa hore ke tšoara selemo sa bo 17. Ke kena sekolo. Ke bala sehlopha sa bone. Ke ne ke ntse ke kena sekolo le ha ke ntse ke le Molikaliko, ke bile ke lisa likhomo le linku. Ke ne ke lisa nako eo likolo li phomotseng, joaloka Moqebelo. Ha re le naheng re lisitse, re ne re bapala lipapali tse joaloka ho kallana, mariha mona. Sekolong teng re ne re bapala bolo le mohobelo re bile re bina. Empa mona ha re li etse lipapali tseo, re bina feela. Leha ho le joalo, ha ke

tšoaroë ke bolutu mona. Ha ke sa ea sekolong ke bapala bolo le bo-Sebata, Taole, Kosana, Mashapha le Paramente motšearë. Ke bashe-mane bao ke tlohang le bona Molikaliko, empa le mona ke na le batho bao ke ba tloaetseng. Ke 'ne ke hloloheloe Molikaliko ka nako e 'ngoe, ke hloloheloa lintho tsane tseo re neng re li etsa ha re le naheng, bo ho kalla joalo.

Ntate oa ka o ntse a ena le likhomo feela li lula lekhalong ha Montši ha 'mè 'Matsapane. Li hiretsoe balisana ba li lisang. 'Na ke ea feela ho ea li hloela hore na li ntse li tsamaea joang. Lintho tseo ke li ratang haholo, tseo re li etsang naheng koana, ke ho tsoma liphofotsoana tsa naha tse kang, limutlanyana, likhoale le likhaka. Mona ha re tsome hobane liphooftotsoana tse hlaha li ea sokolisa. Ntle le ho sokoleha ha liphooftotsoana, ho lisa mona ho ntse ho tšoana le Molikaliko. Balisana ba mona le bona e ntse e le batho ba kenang sekolo. Leha ho le joalo, balisana bana ba mona ha ba lisetse pela masimo a batho. Rona re ne re a jesa feela, re sa tšohë hore na monga ona o tla re etsang. Ha ho ne ho etsahala hore liphooftolo tsa rona li tšoaroë masimong, re ne re li balehisa. Batho ba na ba mona ba lisetsa thoko le tšimo ea motho haholo hobane ha motho a ka lisetsa pela tšimo ea motho, o mo ahlola chelete e ngata ka mokhoa o fetisisang.

Ha ke utloa batsoali ba ka ba re ba ea falla ba fallela koano ke ne ke sa thaba hobane ke ne ke se ke utloelletse monate haholo koana. Re ne re bapala bo-boleke bosiu mono. Joale re ne re utloa e le ntho e monate ho bapala papali eno ea mofuta ona. Mona ha li eo lipapali tseo tsa bo-boleke, ba ea tšaba le ho tšaba. Ba re ba tšaba batho ba bang, joale le 'na ke bona ba tšaba hantle hobane mehleng ena ha ho sa tšepahala. Ho na le batho ba ikentseng malimo ba nkang bana ba batho. Ha ho eso etsahale hore ngoana a nyamele motseng ona, empa re ea tšaba. Koana Molikaliko re ne re sa li nahane le ho li nahana ntho tse kang tseo.

Malea o ile a botsoa hore na o kile a chakela libaka life ha a le Molikaliko le ha a se a ntse a le mona Nazaretha. Ha ke le Molikaliko ke ne ke etela koana ha bo 'mè oa ka Mokema. Re ne re tsamaea ka maoto ho ea holenyana moo re neng re palama teng. Ho

ne ho se mokhoa o mong oa ho tsamaea ntle le hore re palame lipere. Ho palama pere ke ntho eo ke e ratang. Le ha ke le mona ke ne ke ntse ke palama pere, feela hona joale e se e shoele. Re ne re bile re nka maeto a sekolo ha re ea moshoeshoeng bo-Monontša koana kapa Likalaneng. Ho ne ho eba monate haholo. Re ne re matha, re bina re bile re etsa le mohobelo. Ha re le mona, re kile ra etela moo ho thoeneng ke ha Thetsane. Ke ne ke qala ho ea ha Thetsane, 'me ke ile ka bona ho le hotle mosebetsing ona oa litene. Ho etsoa litene tsena tse khubelu, ka bona ho le ho tle ka 'nete.

“Takatso ea ka ke hore sekolong ke hle ke qete hohang. Ke hle ke etse Form 5.... ”

Moqoqo o ile oa khutlela hape tabeng ea sekolo, moo Malea a ileng a botsosa hore na takatso ea hae, haele mona a ntse a kena sekolo, ke hore a tle a felle kae. Karabo ea malea e bontša takatso e chesang ea ho kena sekolo, leha e le mona taba ea ho hlokomela liphoofole e se e mo senyelitse nako. Takatso ea ka ke hore sekolong ke hle ke qete hohang. Ke hle ke etse Form 5. Ha ke qetile ke be lepolesa. Ke bona lithuto tsa ka ha ke le mona li tsamaea hantle. Li tsamea hantle hobane ke ea pasa joale, ha ke sa etsisa ha ke ne ke le koana. Haesale ke fihla mona ha ke so phete sehlopha, ke pasitse sehlopha sa bone joale ke ilo etsa sa bohlanano. Ha ke le koana ke ne ke sokolisoa ke liphoofole, ha li hloka molisa feela ho se ho thoe ke lule hae ke lise. Ka nako e 'ngoe ha ho ngoloa lihlahlobo, ke ngole e le 'ngoe feela e be ke se ke tlohela ho ea sekolong. Mona ke ea bona hore bokamoso ba ka bo botle hobane le likoloi ke tla li khanna, ke tla phela ha monate ke ahe.

Ha ho na phapang pakeng tsa boemo ba thuto ba koana le mona. Ho ntse ho tšoana feela. Ke fumana bana ba mona le ba hlahang koana ba ntse ba le boemong bo le bong, le ha ka nako e 'ngoe ba hlahang koana e le bona ba ka holimo. Ke rata sebaka sena seo ke phelang ho sona hona joale. Ke ithatela hobane re le haufi le likoloi, hare sokole 'me le mabenkele le oona a mangata. Ha re le koana re ne re tsamaea ka lipokola haeba re ilo sela Likalaneng koana, re bile re reka hona teng. Ha u ne u ile hoseng u ne u tla khutla ka nako tsa

mantsiboea. Mona ho monate hobane ha re ea mabenkeleng ha ho hlokahale hore re bofe ka lipokola. Haeba re lata ntho e kang phofo re e lata ka kiribae.

Le ntlo ena eo ke lulang ho eona ke e rata haholo. Nakong ea mariha re roalla ka morung ka mona re tlo besa ha re reke patsi. Re besetsa mollo hona kantle ka mona, le ha ho bata. Ka tlung ka mona re besa poraema hore ho futhumale. Ha ho letho leo re ka le besang kantle ho poraema. Ha ke ne ke le Molikaliko, nako e neng e ntlhorigisa haholo ke eona eo ea mariha. Ke ne ke kula, joale ke tšaba le serame. A ntse a nkhatatsa haholo mariha, empa ha a nkhatatse ho feta ha ke le koana, hobane mona ha ho bate haholo joaleka koana. Ke nahana e ka le bo-mphato'aka ba ka theoaha koana ba baleha serame ba tla koano.

Malea o ile a botsoa ka tšebetso ea batsoali ba hae, haesale ba fihla mona Nazaretha. O ile a bontša hore ba ntse ba etsa mosebetsi oa masimong joaloka ha ba ne ba le koana hae, empa joale ka bafalli ba bang, ha ba na masimo ao e leng a bona. Ba nka mehoma ba ea masimong ho ea hlaola. Masimo ha se a bona, ba lemme lihalofothe le batho ba bang. Le hae koana ba ne ba ntse ba etsa mesebetsi eona eo, ba bile ba ea patsing, ba rulela matlo ka joanng le ho hela koro masimong. Le 'na ke ne ke etsa mosebetsi oa masimong. Ke ne ke hlaola, ke qotha matekoane ke bile ke kotula poone. Mona ke kotula poone feela. Mona re lema poone le linaoa feela, ha re leme matekoane hobane ke e ke utloe ho thoe ke tlolo-ea-molao ha a lengoe koano hobane ho haufinyane le mapolesa. Ha re le koana, ho ne ho ena le batho ba fihlang ba ho thoeng ke limokolara, ba reka matekoane. Re ne re tseba hore chelete eo e re thusa ho kena sekolo. Hona joale, ha ntate oa ka a sebetse ke e ke bone chelete e ntse e hlaha ho eena. O sebetse tonnorong mane Molikaliko. Pele ho moo o ne a ntse a phela ka ho lema le ho rekisa matekoane.

Malea ha a botsoa, a bontša hona le lintho tse ngata tseo thaka tsa hae tse sa lisang li sa li tsebeng, tseo eena a li tsebang. Le ho hela furu ha ba tsebe hantle, le ho kalla ha ba tsebe. Ha ba tsebe li litlama-tlama tse kang bo-khomo-ea-balisa, seoete mpute le seoete sa naha, le ntho e teng eo ho thoeng ke leihlo. Tse ling tsa lintho

tsena ke lihoete li ea jeoa tse ling ke meriana ea mala joalo. Ha ke tšoeroe ke mala ke cheka khomo-ea-balisa ke ea noa, le ha e le hore mona ha e eo. Ke e ke e fumane koana Molikaliko, ha ke le mona ke cheka sesepa-sa-linoha.

Mona re bile re sebelisa menontša, koana re ne re sa reke menontša hohang. Monontša oa teng e ne e le feela moiteli oa liphoofole. *Malea a boela a bontša hore, le ha ba ne ba ntse ba reka lintho tse ling Molikaliko, theko ea tsona e bonahala e le holimo mona mabalane.* Lijo tseo ke li ratang haholo ke nama le bohobe feela. Re li reka ka lebenkeleng ka mane, kapa ho theoloe nku hae e tlo hlajoa lapeng mona. Hape ho na le linku tse setseng koano. Le koana re ne re ntse re reka lintho joaleka mona. Nama re ne re e reka ha motho a hlabile ntho e kang nku, empa mona u tla fumana hore ka mashome a mabeli a maloti u rekile nama e kananyana, koana u ne u fumana hore u rekile ntho e kholo. Le ha nama eo e re lekana, feela ha e re khotsofatse. Mona re bile re reka bo-mahe le lihoete, empa litapole ha re li reke hobane re li lema masimong.

Lipholo Bosielo

Ntate Lipholo Bosielo ke monna-moholo ea lilemo tse 71. Ntate Lipholo o falliselitsoe ha Nkhema, Nazaretha, a tlosoa Molikaliko. Ke eena a le mong feela ea ileng sebakeng sena. Ntate Lipholo o lla haholo ka lihlabi 'me le molekane oa hae o ea kula, bophelo ba bona ha bo na monate.

“Kea phela hobane ke ntse ke bua, lihlabi 'meleng ha lia ntlohela joale bomalimabe ba ka ke hore ke boetse ke kuleloa ke mosali eo ke neng ke tšepile hore ke eena ea ntlatsang....”

Ha litaba li sa tloha feela ntate Lipholo o ile a itela ka bophelo bo seng monate. Leha ho le joalo, o bonahetse a hopola ea neng a buisana le eena hobane ba kile ba kopana lilemong tse tharo tse fetileng pele ntate Lipholo a fallisoa Molikaliko 'me litaba e ne e ntse e le tse tšoanang le tsa pele. Kea phela hobane ke ntse ke bua, feela lihlabi 'meleng ha lia ntlohela joale bomalimabe ke hore ke boetse ke kuleloa ke mosali eo ke neng ke tšepile hore ke eena ea ntlatsang. Lihlabi tsena tse 'meleng, ke hore tse kang lik'honse, hantle li qalile ka 1960 ha ke tla tlohela 'maene. Ha joale tjena li batla

li le betere hoba ke ile ka ea Queen II ka makhetlonyana ba ntse ba leka ho nthusa. Ke saletsoe ke ka leotong lena le letšehali menoaneng e mehlano. Tsohle kaofela li kokobetse ka ho le letona ke 1, 2 tsohle tse neng li le ka teng li kokobetse. Joale ke bona ho na le bo hlahang matsohong mona, ke menoana e 'meli ka mona ha ho letho.

Re fihlile mona ka la 10 *September*, 1998. Ka be ke ile ka cho, ka re ke khahloa ke ho ea Sefikeng ha Fako. Empa ra nahana ka kutlo hore morena ea okametseng sebaka seo, e leng Khoabane Theko, o bolela hore morena ha a eo ea tla lumela hore batho ba hae ba e ho morena e mong, 'me ha ke ea Sefikeng ha ke sa ba motho oa hae. Ke ile ka tsoafisoa ke eona ntho eo, haholo ka latella ho ba haufinyane le bana ba ka bao ke nang le bona joale. Ke khahliloe ke sebaka sena hoba patsi e kang licheche le litlakala tse ling ke ntse ke li fumana ha bonolo, ho fapana le ha ke ntse ke reka. U ikela ka matla a u nang le oona, ebile u ratha u bile u bokella ha hau, u besa u sa laoloe ke motho, ntle le meru eo ba itemetseng e kang lipapoliri eo ho eona ho ntšoang chelete. Ha ho na moo re besetsang mollo. Ke sono re bolaoa ke serame. Joalo kaha u bona lerako e le lena kantle, ke ne ke leka hore ke etsa ntlo eo ke tlang ho besetsa bana mollo ho eona. Joale mosali enoa a ba kula chelete e le sieo ka tlameha ho mo batlela meriana. Ke etsa polane ea hore eona cheche eo, ke e etse litompo e be ke topa ka paoleng ha o tukile e be ke beha ka tlung e be ba utloa mofuthu. Ntlo ena e se e bile e na le sebaka se nang le lipali tsa mosi ka mane ka moo a leng kateng. Ba ne ba re tšepisitse hore ba tla re fa lipaola, ke hore ho thoe ke litofo. Ba bile ba tšepisa hore re ikhethela ho sa khase le sa mashala. Joale, ka lebaka la ho bona khase ho sokolisa ke ile ka khetha sa mashala, empa ha li e-s' o be teng ha joale.

Ha a botsoa ka kamohelo ea batho ba motse ona o mocha ho eena ntate Lipholo o bontšitse hore ebile mofuthu. Ka 'nete ke sa rate ho senya, ha ke qala ho fihla mona, batho ba mona ba ne ba le mofuthu ba thabile ba le khotso. Esitana le ha ho ilo latoa bafu ke sebelitse ka batho ba mona ho cheka le ho pata bafu. Makese a ne a tsoa latoa koana Molikaliko a sebelitsoe ka batho ba mona. Morero o ne o mpa o thusitse ka eona khomo le tsona lipheo tsa lijonyana tse joalo, feela matsoho e bile a batho ba mona.

Balimo ba ka ba mona ho 'na kaofela ha joale, ha ke na pelaelo. Hantle, ba tlile ka masapo a bona ke bona hantle hore ke nyoloha le bona. 'Na mona ha joale ha ke e-s'o etse mokete ka bo-nna ke le mong. Ho fihlela ha joale ke bona re ntse re sebetsa hantle le batho ba mona, hoba le metsi ke a bona. Ba kopanetse lipompo, feela ba kile ba nketsetsa tlaleho ea hore ke tšoanela hore ke ntše chelete joaloka ha ba se ba ntšitse, hoba ha lipompo tsena li senyehile ba nka chelete mokotleng ba tsebe ho lokisa. Joale e ka khona le 'na ke kene lenaneng joaloka ba bang motseng mona. Lenane lena la ho arola batho ka malapa a 25, le entsoe ke batho ba World Vision. Haele maobane re ne re entse kopano ea ho kopanela puo, empa ha ho ea ka ha hlaka hantle hore na re rata hore World Vision e re sebeletse ntho e kang eng. Motse ona o arotsoe malapa a 25 ho isa ho 30, ho ea ka moaho oa motse.

Ntlheng ea ho lema, ha ho letho leo ke nang le lona ntle le ho lema lihalefothe. Lemong sena hohang ha ho letho leo nka ithetsang ka lona hore ke jaletse bana lehoetla. Sebaka sona sena seo ke leng ka hare ho sona e ne e ntse e le tšimo. Re ne re buisane le mong'a eona hore ka mathoko ka mona ka lilemo tsena tse peli a ntumelle ke leme lihalefothe. Selemong sena ha re qeta ho kotula re tšoanela ho phethola o ile a ntlalehela hore ngoana oabo o'a kula o tšoanela hore a tlo etsa lijo moo habo. Habo ke ntlo e teng ka holimonyana mona. Joale ha ngoan'abo a kula o batla ho tla etsetsa batsoali ba hae, beng ba tšimo ena lijo. Eaba ba re ba batla ntho e kang khomo kapa sekete sa maloti. Ha ke re ke a kalima-kalima ba re ha ba na ho fumana khomo, ke chenche chelete eo ke batle khomo ho motho e mong. Empa ba fetoha hape ba re ha ba tsebe ho ka sebetsa ka khomo e joalo. Khomo ena e ne e le tšehali hoba puong ba ne ba itse e ka ba khomo ea leqheku, e tona kapa e tšehali, feela ha e le khomo e lokile. Ka morao ho teng ba e fumane khomo. Ka ha ke sebetsa le motho enoa ea okametseng tšimo a le Maseru koana, ke qetella ke hlolehile ho lema hohang lemong sena.

Ke ile ka ithuta ha morao hore litaba tseo tsa hore ho batloe

khomo neng-neng ho fetoloe, ha se tsona. Kaha ke basetsana, ho na le moo ba boneng ba sa khotsofale ha re ntse re arola lijo. Ba fumane e ka ke nka haholo, hobane hona lemong sena ke ile ka ba supisa mabaka a hore ke na le peo, ke na le terekere eo ke phethotseng, ke na le likhomo tse polanterileng, ke na le khomo tse kofotseng ke bile ke na le mohlaolo. Joale ke ba supisa ntho tseo ke tšoanela hore ke li jele, li khutlele ka ho 'na. Ba nka ha 'nyane ka nka haholo, pelaelo e ka 'na eaba e hlahile moo. Mokhoa oa ho lema koano o boima haholo, hona lijalong tse kang poone, mabele le linaoa, nka hla ka re, lijalo tsohle tse jaloang mona. Moriana ona oo u tla bala lehlaka tšimo kaofela ke mosebetsi o boima. Motho ea tla u thusa ho tšella u ea mo patala. Koana Molikaliko mosebetsi oa ho hlaola, ho hela likoro le ntho tse joalo, o ne o se boima joalo ka ona oa mona hoba mane Molikaliko poone ha ke e jetse, ka e kofola, ke kena ka ho e hlaolela. Ke tla ea mohla ke ilo kha poone le mohla ke ilo kotula. Mona ha u fele tšimong. Lehola la mona le lengata ho feta la koana, empa ntho e bohloko haholo ke moriana ona o noesetsang. Lemo tse peli tsena ke sebelisitse chelete eona ena eo ke e putsoang ea matšelisio a Morero. Ke eona eo ka lemo tsena ke neng ke phethahatsa hore ke fumane tsela ea ho hlaola.

Chelete ena ea matšelisio e re sotla haholo. Ba ne ba balile hore ho na le likhabane tsa lintho tse kang lihloholoeng, empa ha re e-s' o bone ntho tse joalo. Ho na le e 'ngoe eo ba e supa-supileng moo leanong eo e ka bang e baletsoe linako tsa eona. Ha e'so fihle ho rona, che tse ling li fihlile. Joale ena ea kotulo ba nka selemo kaofela, motho u e fumana, kea kholoa mohlomong haeba u ka ba lehlohonolo, ka *July* kapa *August*. *Ntate Lipholo o ile a botsosa hore na o bona chelete ena ea kotulo e le joang hobane e ne e ferekantse batho ba bangata*. Ho latela ka moo ba bolelang ka teng, ka ho methoa hoa masimo ao ke nang le ona, ke ne ke bone e ntse e nkhotsofatsa hobane e ne e etsa likete tse 'ne, makholo nka mpa ka a lebala. Leanong mona ho baliloe mashome a mahlano a lilemo bakeng sa matšelisio. Ho latela mathata a ntjereng ana, ke bile ke nahana hore tekanyetsong eo, bonyane ho eo ke seng ke e nkile, ke mpe ke be polaneng ea hore chelete ena ke e hule kaofela ha eona.

Ke mpe ke ikoallele eona ka ho e hirisa 'musong. Joale ke hona e leng ntho eo ke itlhophelang eona, ho fapana le khothaletso ea malaene hobane malaene ao le oona ke ntho e tla mpatla hore ke 'ne ke lule ke hloela bolulo bo teng hore na motho ea teng oa sebaka seo o etsa joang.

Ntate Lipholo o ile a botsoa ka bana ba hae, ha ba hoo buisanoa ka litaba tsa lilemong tsa 1940 le 1950 ha metse e ne e phuthoa 'moho. Bana ba mosali enoa eo ke nang le eena hona joale ba ikhoretsoe ke batho kae-kae hona mona. Ke bashanyana ba babeli. Mona ke na le ba bahlano ba ntseng ba le lapeng. Ba se ba le lemong tsa ho kena likolo. E mong ke eena enoa ea tlohang mona. O ne a ntse a kena likonyana. Ke ntse ke kolota litefiso tsa sekolo ka lebaka la mathata a ntšoereng ana a bokulo ba mosali enoa. Joaloka hona joale ha u utloa poboli e mona, o b'a re o leka ho bua joale ha ho motho.

Ha metse e ne e phuthoa, joaloka hona haeso mona, motse ona oa ha u hlaha koana mohlakeng u tla u itšetlehile ka thaba tlas'a selomo mono, ke motse o neng o theoha Letsatseng mane moo ho neng ho thoe ke Khatleng. Ba ile ba fihla ba ikhahela moo eaba mane ho sala e le marako. Motse ona o ka hare ho Molikaliko ha u tloha kerekeng mane, ke batho ba neng ba theoha motseng ono o Letsatseng, ba fihla ba haha moo tšimong ea moreneng. E ne e le bakeng seo, moo ho ileng ha beoa le teraeshara ho thoe ho etsoa pokeletso ea metse hore e be 'moho. Le hona joale o ntse o le teng motse oo ho thoe ke Matebeleng. Pokeletsong eo, morena ka bo eena o ne a ntse a na le hona hore baka seo a reng ho ea bokeletsanoa ho sona ke sane. Joale motho o ne a ntse a na le hore a ka 'na a ea mane haeba ho lumeletsoe hore ho eo ahoa re bokanye motse teng.

Ena ea rona phalliso ha e ea sebetsahala hantle, e bile e fapohile leano la Morero moo le neng le re: "re tla le ntlafatsa ho feta mona moo le leng hona teng." Ka tsela ke ena, hangata ba re bitsa 'maoathotong rona ba ka bo-'ngoe. Tsela e fapohileng haholo ke hoba bane ba sehlophanyana ba na le mekhatlo, ke utloa hore le litofotse bona ba se ba li fumane. Ka motseng ona o ka mona ka ha Makotoko, le Nazaretha le ha Matala ntlafatso e 'ngoe e se e entsoe.

Ha e le rona ba ka bo-'ngoe ha li eso be teng litofa tseo, ha re e-s'ofumane ntlafatso ea litapole le lipeonyana joalo. Puo e ipetsa e re ka seea-le-moea sa cheche, rona re 'maoa-thotong,' ha re ea moo ba bang ba lebileng joale morero e ka 'na eaba o sitoa ho re ntlafaletsa kamoo o neng o hopotse. Ho ikhethela ho ea libakeng tse fapaneng e ile ea ba bothata, ebile bothata bo feea hobane ha re ne re ipopile ho latela khotlaetso re ka be re le 'moho. Ha taba ena e qaleha ho ne ho ena le khotlaetso ea hore morena a ee le chabana sa hae moo a leng teng. Ha e ntse e ea ba bang ba e porofeta ka hore ba ka leba bo Foreistata, 'me ke mona moo ho ileng ha tota lentsoe lena la morena oa sehloho la hore a ke ke a lumella motho ho ea Foreistata e le oa hae oa Lesotho mona. Ke mokhoa ona ho bileng joalo hore batho re nile ra ikhethela libaka tse ka hare ho tikoloho ea Thaba-Bosiu.

“Ha ho na ea mphallelang mona ho bana bao ke ahelaneng le bona, bana ba nthotseng bakeng sena....”

Ha a botsoa ka lintho tseo a li hloloheloang ka Molikaliko, ntate Lipholo o boletse li le ngata. Ha mathata a le teng a kang ana a ha ke na le mokuli tjena, ke hopola Molikaliko. Molikaliko ke ne ke tla sotleha ke hore joale lingaka li le thokonyana. Joale mona ke sotleha ke ho hloka feela, hobane mane Molikaliko ke ne ke tla bua le e mong ngoaneso ea nang le matla hore a nkalime chelete e kana a mpe a e ntše ka tšimo eane, kapa e re ha ke kotula ke mo isetse chelete eo ea hae. Ha ho na ea mphallelang mona ho bana bao ke ahelaneng le bona, bana ba nthotseng bakeng sena. O mong feela motho eo ke eeng ke bone a nthusa a etla ho hloela mokuli, ke tšema-tšemane ea ka.

Ke hore bokulo ba mosali enoa u ka ba oa re bokulo boo e ka reng ekaba mohlomong ke lifi tse a li cheuoeng ke lira tse mo potapotileng tse mo jelang mōna ka lebaka la ho lula bakeng sena seo re se khethileng ka maikutlo. Joale ba mo jela mōna ka moo ho bona-halang ho le ka teng. Bokulo ba hae bo supa nthonyana e nang le pelaetso tse joalo. Ke se ke ile ka ea ho bo kea-tseba. Ke se ke ile ka hlaha hobane motho enoa o ne a ntse a tsamaea Queen II, empa ha a

khutla teng ka fumana a se a na le moo a ikisitseng teng, eseng moo 'na nkileng ka ea. Empa he, motho eo oa kea-tseba o kile a mo nka, ha 'na ke ne ke mo isa Queen II ke re ekaba o haelloa ke mali. O ne a e na le ho oa feela, ke hore matla a hae a ne a sa tšoane le hoane ha a le Molikaliko. Joale Queen II a sitoa hantle ho phethahatsa litaba tsa tsamao ea hae hobane ha a ne a baletsoe letsatsi, ha a fihla mane ba re u liehile ho hlahisa buka batho ba se ba tletse a tle hosane.

Joale batho ba tsamaeang le eena ba mo ise ngakeng e itšebet-sang. Ke utloa ho thoe e hona setopong moo, ba khutle le eena ba tlo 'mea mona ka lichelete tse ntseng li fela. Lekhetlo la bobeli ba boetse ba etsa joalo, 'me lekhetlo la boraro ke mona a fihlileng a se a le mosulla. Ka morao ho mona ka bona kea-tseba eo a se a fihla a pota-pota a etsa ntho tseo a li tsebang a bile a re u batla a be ha hae moo. Ke moo ke hirileng koloi hobane ke motse o tsoileng, o thoko le tsela. Ka hira koloi mona e mpatalisang turu, lekholo ho ea le lekholo ho khutla, ka hoba e tsoa ka hare ho tsela. Hona joale ke kolota koloi eo makholo a mabeli. Ha ke es' o e patale, joale ke boetse ke kolota liteso tsa sekolo Nazaretha le mona likonyaneng tefiso ea lemo sena se fetileng.

Ha joale ke elelloa hore bothata bo bileng teng ho 'na, ha ke bapisa le mathata ana a nkapereng, haholo ke bona bokulo hobane mosali enoa oa ka e ne e ntse e se motho ea nang le bokulo. O ne a ntse a na le bokulonyana bo bong, empa bo ile ba fetoha hona ha a fihla mona. Oa tseba, batho bana ba setseng ka mane ka moo morero o ntseng o sebetsa, ke hore bao re neng re ahelana le bona, ke bona ba bile ba iketla. Ho ileng ha ba thata hore e be nka be ke setse metseng e sa tlosoang, ke ha ke fumana joale ho se na thuso hobane ke se na liphoofole, ke se na le letho. Ke ne ke sa tsebe hore na ke tla re ke luletse'ng loting ke sa leme, ho se mosebetsi. Liphoofole tsa ka li inketsoe ke beng ba tsona joale ke setse ho se mokhoa oo ke kenyang chelete ka ona. Ke ile ka khetha ho tla mona e le hore nke ke fumane hore ke kenye chelete ka lapeng, leha e le hore ha joale ke ntse ke-s' o fumane mokhoa. Ke ne ke etsa lisiu ka mane, mona ha ke e-s' o li etse ka lebaka la hore ha ho na motho ea ntatelang joang. Joang bona bo teng ha ho na khanelo ea letho.

Puisano le ntate Lipholo e ile ea emisa ha ho utloahala poboli ea mokuli a ka tlung. Bothata bo teng ka tlung ka mane. Motho enoa eo ke nang le eena ha ke tsebe bokulo ba hae, joale hohang o'a ntimeletsa, ha a ntlhalosetse hore na ho bohloko kae. O felile, ha a na puo ka molomomng. Letsoho lena le hana ho ea molomong, o jeso ka hore a 'ne a kenngoe khaba. Ekaba o batla ho fetoloa, ekaba o batla eng ha a tsetsela tjee? Re ne re mo siile re 'meile betheng, joale ngoananyana ea ntseng a le teng mona ke enoa ke utloa ho thoe o iketse morohong.

